یاش تورکستان

تورکستاننك ملی قورتولوشی اوچون کوره‌شوچی آیلوق مجموعه

باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

1929نچی ییلنك دەقابر- ندەن چیقا باشلاغان	مای (مایس) 1937 (1356 هجری)	سان 90

بو ساندا:

1 — تورکستاندا روسیا ایمپەریالیزمینه قارشی تورك برلگی — طاهر

2 — معارف جبهەسندە — عبدالوهاب

3 — اورونسز ماقتانچاقلق — بالتابای

4 — 1917نچی ییل خاطره پارچالاری (XIII) — مصطفی

5 — بزنی یرگه کیم اورنالاشترادی؟ «سوسیالدی قازاغستان»دان

6 — موزەلەرله تاریخی اثرلەرنك اوچرادیغی فلاکت «قیز. اوزب.»دان

7 — «قیزیق بر یوبیله» «پراودا»دان

8 — عبدالحق حامد (1852—1937)

9 — تورکیه نەرەیه کیته یاتیر؟ «ایزوەستیا»دان

10 — ساویتلەر اتفاقی وه قاپیتالیست دولتلەر — مچ.

11 — ساویت روسیادا سیاسی وضعیت؛ 12—ساویت روسیادا آچلق خوفی

13 — 1918-مای-1937 «یاش تورکستان»

14 — ملتلەر جمعیتی وه ایزیلگەن خلقلار؛ 15 — تورکستان خبرلەری:

تورکستاننك طبیعی بایلقلاری؛ دوشمان زیانچیلغندان تیگیشلی سبق آلینمادی؛ سواد جبهەسندە؛ مکتب قطعی ساغلاملاشترو تدبیری طلب ایتەدر؛ ایشچیلەر تورموشندان؛ شاعر محمد شمس‌الدین عبدالله کتابی‌نك شعرلەری توپلامی؛ تورکستاندا قوزغالان.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تورکستاندا قوزغالاده

بەرلین‌دە چیقاتورغان «آنگریف» (23. 4. 37. “„Angriff) غازیتاسی، 23نچی آپریلدە موسقوا مخابرندەن آلاراق باسدیغی بر خبردە، بوخارا اطرافنداغی باسماچیلارنك توسەتدەن تارقاق قیزیل غارنیزونلار اوستیگە هجوم ایتب، اولارنی شاشیرتیب قویوب، بوخارانگ کوب قیشلاقلارینی اشغال ایتب، قولغا توشورە آلدیقلاری قوممونیستلەرنگ باریسین آچیقدا، میدانلار اورتاسیدا آسیب أولدوردیکلەرینی یازماقدادر. بیریك حرفلەرلە باسیلغان بو خبر سوگندا اورتا آسیاداغی ساویت قوشونلاری قوماندانی دیبونقونك بر جزا دستەسی باشچیلغندا بوخاراغا جوناغانلغی بیلدیریلمە کدەدر.

لهستاننك معروف غازیتالارندان «غازیتا پولسکا» („Gazeta Polska“) 5. 5. 37 تاریخلی ساندا، «ساویت تورکستاندا قاریشیقلقمی بار؟» سرلوحەسی آستندا، شوندای بر خبر باسماقدا:

«ایران، آفغانستان-تورکستان چیگەرەلەرندەن آلنغان معلوماتلاردا ساویت تورکستاندا مهم قاریشیقلقلار بارلغندان بحث ایتلمە کدەدر. تیمیر یوللاردا قاتناشو منتظم ایمەس. خلق بایقوت ایتکەنلگی سببدەن قوئوپراتیف‌لار ایلە قلوبلارنگ کوپی قاپانماقدادر. شیرآباددان بیلدیریلدیگینە کورە، ساویت حربی کوچلەری ایلە قوراللی خلق آراسندا توقناشولار بولغاندر.»

تورکستاننك جنوب چیگەرەلەریگە یاقین یرلەردە یاشاوچی یورتداشلاریمزدان بعضیلارینگ شو یل مارت سواگلاریدا یازغان وە آپریل آخرلاریدا باشقارمامیزغا ایریشکەن مکتوبلەریدەدە تورکستاننك تیمیر یوللارغا یاقین تاغلق یرلەریدە تورلو حرکتلەر، قاریشیقلقلار بارلغی بیلدیریلمە کدەدر.

* * *

توزەتیش: «یاش تورکستان»نگ 89نچی ساندا:

1 — قاپاقنك 2نچی بیتی، 15نچی قاتارنداغی «أولوم» نك توغروسی «أولوك» در.
2 — 29نچی صحیفەنك 10نچی « «سەدلەفسکی» « «سەدلەتسکی» در.
3 — « « 11نچی « «حزیزانوفسکی» « «خریژانوفسکی» در.

تورکستاندا روسیا ایمپەریالیزمینە قارشی

تورك برلکی

تورکستان ساویت مطبوعاتینی منتظم تعقیب ایتکەن کشیلەر یورتمزدا ساویت روسیا ایمپەریالیزمینە قارشی یوروتولمە کدە بولغان کورەشنگ کیتدیکچە کیگەیب، تیرەنگلەشیب بارا یاتقانینا شاهد بولاجاقلاردر. طبیعی ساویت مطبوعاتی بو ملی کورەشنك قوممونیست فرقەسی وە ساویت أدارە‌سی صفلارینا کیچیب روس ایمپەریالیزمی جان تامرینی قیتیقلاماقدا بولغان قسمندان‌غنا بحث ایتەدر وە اونی طبیعتیلە بر طرفلی هجوم شکلندە یوروتەدر.

قازاغستاندا بو معرەکەنی باشلاب کیلە یاتقانلاردان الیاس قابل اوغلی سوك مقالەلەرینگ برندە بو تولقوننگ ساویت روسیا حکمرانلیغی اوچون بر تهلکە تشکیل ایتەجەك شکل آلدیغینی اعتراف ایتمە کدەدر.

الیاس قابل اوغلی وە باشقالاری بو ساویت دوشمانی آقیمینگ خوجالق مؤسسەلەری وە ساویت أدارەلەری کبی ساحەلاردا کی کورو‌نوشلەرینی تحلیل ایتب کورسەتیشکە اورونسالار، معارف قومیساری جورگەن اوغلی تیمیر بیك باشدا بولغانی حالدا ایکنچی بر قسم بو ملتچیلك جریانینگ معارف، کولتور ایشلەری ساحەسنداغی کورونوشلە‌رینی تحلیل ایتمە کدەدرلەر.

جورگەن اوغلینا کورە معارف وە کولتور ساحەسنداغی ساویت دوشمانی ملتچیلك اینگ کوب مکتبلەردە، درسلك، تیل وە آتامالار مسئلەلەرندە اوچراتیلماقدادر. او قازاق ادبیاتی درسلکلەرینگ شایان دقت بر وضعیتدە ایکەنینی، بو ایشنگ تیلچی، بیلەرمەن صفتلەریلە ایش باشینا اوتوروب آلغان ملتچی «آلاش-اورداچی»لار قولینە توشوب کیت‌کەنینی، حالادە عینی حالدا قالماقدا ایکەنینی سویلەیدر. قومیسار بو علم وە کولتور مؤسسەلەرندەکی دوشمان دیب کورسەتدیگی کشیلەرگە قازاق تیلینی روس تیلی تأثیرندەن، قازاق خلق کولتورینی روس «پرو‌لەتاری» کولتوری تأثیرندەن ساقلاشغا اورونديقلارينی، بو صورتلە قازاق

خلقینی «عموم پرولەتار» کولتوری یولندان وه «برلگندەن» آیریب آلماقچی بولغانلقلاری» عیبینی یوکلەیدر.

قومیسار جورگەن اوغلی وه یولداشلاری ساویت مکتبلەرندەده بوندان داها یاخشی بر وضعیت حاکم بولماغانلیغینی، هەر طرفدا یرلی ملتچیلکنك هجومگه کیچکەنینی کورسەتەدرلەر.

قازاغستاندان باشلانغان بو معرکه بوکون دیەرلك بوتون تورکستانی قاپلاب آلدی. اوزبیکستان، تورکمەنستاندا ساویت أدارەلەری وه قوممونیست فرقەسی صفلارینا کیریب آلغان ملتچیلەرنڭ یوزینی آچیش وه اصل ملتچیلك، تورکچیلك مفکورەسینه قارشی کورەش معرکەسی آلاولانیب بارادر.

ایکی قیزیق فکرنی اوزبیکستان قوممونیست فرقەسی کاتبی اکمل اکرام اورتاغا آتماقدادر. او، ساویت حکومتینڭ تورکستاندا تطبیق ایتدیگی «ملی سیاست»ینی تورکستان ملتچیلەری غایەسی بیلەن قارشی قویوب کورسەتیشکه اورونادر. او، ساویت حکومتی پارچالاو سیاستینك پارلاق موفقیتندەن بحث ایتەدر. اگر بو ساویت ایمپەریالیزمی سیاستی موفقیتی صرف بر سونکه گه گنه تایانغان، فقط نیگیزندەن لیقیللاب تورغان بر موفقیت بولماسایدی، ساویت حکومتی بوکونگی مجادله وه هجوملەرگه احتیاج حس ایتمەگەن بولور ایدی. اکمل اکرامنڭ قازاغستانداغی فرقه یولداشی الیاس ساویت حکمرانلغی اوچون تهلکه کورگەنلگینی آچیق سویلەمه کدەدر.

اکمل اکرام تورکستان ملتچیلەرینك ملی برلك نظریەسینه قارشی چیقماقچی بولادر وه اوگا تورلو یالغان یاشیق وصفلار تاقماققا اورونادر.

تورکستان ملتچیلەری تورکستان تاریخی وه تورك کولتورینڭ کورسەتدیکی طبیعی یولدانغنا یوروب بارادرلار. بو برلك غایەسی تاریخمز، ملی کولتوریمز وه بوکونکی تورموش احتیاجینڭ تلقین ایتمه کده بولوندیغی طبیعی بر مفکورەدر.

تورکستان تورکلگی اوزینڭ برلگی بولغان وقتلاردا پارلاق

تاریخلەر، تاریخی اثرلەر یاراتقان ایدی. بو برلك سارسیلا باشلاغاچ خلقمز، یورتمز اوستندەگی پارلاغان نورده سونه باشلاغان وه نهایت بوکونکی فلاکت، ذلت دوری کیلیب چیققاندر... ملی فلاکتمزنڭ عامللەرینی، یەگیدەن کوتەریلیش یوللارینی قیدیرغان ملتچیلك، خلق شو ساویت روسیا ایمپەریالیزمینی تیترەته باشلاغان «ملی برلك» یولینه کیلیب چیققاندر.

اکمل اکرام بو ملی برلك غایەسینی «کوچسزنی، کوچلوگه ایزدیرو» اوچون اوزبیك وه تاتار بایلاری طرفندان اویلاب چیقاریلغان(!) بر نەرسه قیلیب کورسەتیشکه اورونادر، که بونڭدا نه قادار صنعی ایکەنی اوز اوزندەن آڭلاشیلیب تورادر. اولا تورکستان تورك ملتچیلگی حرکتینڭ ساویت مطبوعاتی طرفندان قبول ایتیلیب کورسەتیلگەن قسمی اوزی بو اکمل اکرام سوزلەرینك قیپ-قیزیل یالغانغنا ایکەنینی آچیق کورسەتمه کدەدر.

مەنه اکمل اکرامنك قازاغستانلی فرقه یولداشی الیاس «آلاش-اوردا»چیلارنڭ یالغز تورکستانڭ اوزنده «جدیدچیلەر» وه «باسماچیلار باشلوقلاری ایله برلەشیب گنه قویا قالماسدان، تاتار-باشقورت ملتچیلەری باشلوقلاری بیلەنده آڭلاشیب جبهه، ایش برلگی قوردوقلارینی» کورسەتەدر.

اکملنك ایکنچی بر تورکمەنستانلی فرقه یولداشی قوربان صحت (ساعت؟) اوغلی «تورکمەن آزادلیغی» آتلی کیزلی تشکیلات اعضاسی شاه مراد اوغلی آغزندان «بز شورالار اتفاقی ایچندەکی بوتون تورك-تاتار اوروقلارینی توپلاش وه مطلقا ساویتلەر اتفاقندان آیریلیب مستقل ملی دولت قورونی هدف ایتب آلغان ایدیك.» دیگەن سوزلەرنی نقل ایتەدر. («تورکمەنسکایا ایسکرا» 26. 2. 37).

اکمل اکرام ادعاسینك نه قادار چوروك، بولشەویك بوشبوغازلغندانغنا عبارت ایکەنینی شو ایکی یولداشی طرفندان بیریلگەن شهادتده آچیق کورسەتیب تورادر.

ئەۋلاد گورۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالەلەر ۋە ئىسلامى مۇقاۋىمەت

تورکستان تورك ملی برلگی مفکورەسی روس ایمپەریالیزمینگ بزنی پارچالاب، ضعیفلەتیب اوز اسارتندە توتا بیلمەك سیاستینە قارشی قویولغان طبیعی ملی آقیمدر... اونگچوندە چارلق روسیاسی تورکلکنی پارچالاش اوچون قولندان کیلگەن هەر بر نەیرەگبازلقلارنی ایشلەدی. چارلق روسیاسی هیولاسی قولاغاچ، اونگ ملی وجودیمزدە قالدیردیغی یارا ایزلەرینی بتیریب، ساغالیشغا اورونارکەن، قیزیل روسیا فلاکتی کابوسی کیلیب چیقدی. اودە عینیلە بزنی پارچالاب، ضعیف توشوروب اوستومزدە تینچ گنە حکم سورمەك ایستەدی. بوکونکی اکمل اکراملارنگ صرف اوز موقعلاری اوچون مدافعە ایتیشکە اوروندوقلاری وضعیت مەنە شو قیزیل روسیا ایمپەریالیزمی سیاستی بالاسیدر. بو استثمارچی، یات ایمپەریالیزم یوکی آستندان قورتولوب اوز ملی شأنینە یاقیشار مستقل بر تورموش قورماق ایستەگەن تورکستان تورك خلقی اوز کیلەجەگینی تأمین اوچون کیچمیشدە، تاریخینگ پارلاق دورلەرینی یاراتقان شو ملی برلك یولینی توتقاندر.

دیمەك تورکستان تورك برلگی مفکورەسی اسارتدەن، ایزیلیشدەن قورتولا بیلونك برگنە یولی وە بو یولداغی کورەشنك سارسیلماس برگنە منبعیدر. اونگچون بوتون تورکستان خلقی تورکستان دولتچیلگی، تورك برلگی یولندادر.

طاهر

*

معارف جبهەسیدە

I — اوتکەن ییلنك یازیندانبەری تورکستاننك هەر طرفیدا معلملەرنگ بیلیمینی تیکشرو، یعنی اولارنگ اوقوتوچیلققا یاراب-یاراماسلیقلارینی بیلگیلەو ایشلەری بارا یاتیر. بو ایشنی بەجەرو اوچون بیلگیلەنگەن قومیسیونلار آیلاردانبەری شهر وە رایونلاردا فعالیتدەدرلەر. بونگە برابر معلملەرنگ بیلیمینی تیکشیرو ایشینگ کیلەجەك ییلنگ آوغوست باشیغاچا چوزولاجاغی سویلەنمەکدەدر.

بز مجموعەمیزنگ شو ییلغی غینوار وە مارت سانلاریندا، بو تیکشیرو ایشندەن تورکستاننك قازاغستان ایله تورکمەنستان قسملاریندا قاندای نتیجەلەر آلینا یاتقانینی کورسەتورغان بعض بر معلومات کیلترگەن ایدیك. بو یازودا ایسە اوقوچیلاریمزنی اوزبیکستان معارف قومیساری اورونباساری قوژوخوف(*)نك «قیزیل اوزبیکستان»نك 6. 3. 37 تاریخلی سانندا، «آتتەستاتسیانگ برنچی یکونلەری» باشلیقلی مقالەسندە، اوزبیکستان معلملەری بیلیمینی تیکشرو نتیجەسی حقندا بیرگەن معلوماتیله تانیشتریب اوتمەکچیمز.

اوزبیکستاندا معلملەرنك وظیفەلەریگە یاراب-یاراماسلیغینی تیکشیروچی قومیسیونلارنك یوقلاماسندان اوتوشی لازم بولغان 19 357 اوقوتوچیدان (معلملك قیلا باشلاغانیغا بر ییل بولغان 4 میگدەن آرتیق اوقوتوچی بو حسابغا کیرمەیدر) شو ییلنگ 28 فیورالیغاچا فقط 3114 کشی اوتوب، بولارنگ یالغز 1225ی معلم عنوانینی آلابیلگەن (925 کشی باشلانغیچ مکتبدە، 180 کشی اورتا مکتبدە وە 120 کشی اورتا مکتبنگ 1-7 صنفیغاچا درس بیرە آلاتورغان اوقوتوچی درجەسینی آلغان). 1654 معلم، 1938نچی ییلنگ برنچی آوغوستیغاچا اوقوب، پەداغوگیادان معلومات آلماق شرطی ایله اوقوتوچیلقدا قالدیریلغان. 235 کشی اوقوتوچیلقدان چیقاریلغان.

معلملەر بر مملکتنك عرفان سویەسینی کورسەتوچی بارومەتر، علامت اورنندادرلار.. اونگچوندە بز، ساویت تورکستانینداغی بوکونکی عرفان سویەسینی اوگرەنو وە اونی اوقوچیلاریمزغا توغرو کورسەتو اوچون، معلملەرگە عائد معلومات ایله یاقیندان علاقەلانیب کیلەمز. تورکستانداغی معلملەر آراسندا اوز ترجمۀ حالینی وە قیسقا بر عریضەنی یازا آلمایتورغان کشیلەر بارلغینی اوزبیکستان معارف قومیساری اورونباساری

(*) قوژوخوف مشهور تورك-اسلام دوشمانی میسیونەر آستراٸوموفنك أك صادق شاکردلەرندەن بریدر.

قوژوخوفـدا یازماقدادر. تورکستان ساویت غازیتالارنداغی یازولاردا، سوگغو آیلار اوتکه‌زیله یاتقان یوقلاماچاغی معلمله‌رده‌ن بعضیلارینك لوندون‌نی آمریقادا، یاقوتسك‌نی اوقراینادا، کییف‌نی روسیادا دیگه‌نله‌رینی‌ده حیرتله اوقوماقدامیز. دیمه‌ك، ییللاردانبه‌ری «ضیالی-زیانلی» مسئله‌سینی قوزغاب، انقلابدان بورون وه انقلاب باشلاریدا جدیدچی اوستادلاردان حاضرلق کوروب اوقوتوچیلققا کیرگه‌ن معلمله‌رده‌ن میگله‌رچه‌سینی «زیانلی» دیب مکتبده‌ن چیقاریب قارانغی زندانلارغا آتقان بولشه‌ویکله‌ر، اوز ترجمهٔ حالینی یازالمایتورغان، لوندون‌نی آمریقادا، خارکوف وه کییف‌نی روسیادا دیب یورگه‌ن جاهلله‌رنی‌ده معلمله‌ر قاتاریغا ساناب، بو صورتله معلمله‌ر سانینی کوپه‌یتریب، «اولوغ یوتوقلار»دان لاف اوروب، ماقتانیب یورگه‌نله‌ر!

II — ینه شو تاشکند غازیتاسینك عینی ساندا «بیلیملی ساودا قادرولاری کیره‌ك» باشلیقلی یازودا اوزبیکستانداغی ساودا تشکیلاتلاریدا 30 میگ کشینینگ چالیشیب تورغانلغی خبر بیریلیب، بولاردان 72 پروسه‌نتینك توبه‌ن معلوماتلی، 16 پروسه‌نتینك بوتونله‌ی سوادسز وه چه‌له سوادلی ایکه‌نلگی بیلدیریله‌در. بو «بوتونله‌ی سوادسزلق» یالغزساودا تشکیلاتلاریدا غنا ایمه‌س، قولخوز، ساوخوزلاردا وه فرقه تشکیلاتلاریدا هه‌م کوب گنه اوچرالادر. ایمدیگه‌چه دولتی قورولوشلاردا، مسئول اورونلاردا وه فرقه تشکیلاتلاریدا اوتوروچیلار آراسندا سوادسزلقنی بتیره آلماغان وه بونی ایشلی آلاجاق قادار تشکیلات وه علمی کوچکه ایگه بولالماغان ساویت حکومتی قاندای قیلیب «بوتون خلقنی 1937نچی ییل ایچیده یوزده یوز سوادلی» قیلا آلادی (*) ؟!

III — ساویت مطبوعاتیدا „SAGU“ دیب آتالاتورغان تاشکندده‌کی «اورتا آسیا دولت دارالفنونی» بوتون تورکستان کوله‌منده أڭ یوکسه‌ك بر علم اوچاغی سانالادر. بوندا حاضر تورکستانلیلاردان قانچا طلبه اوقیـ

(*) اکمل اکرام شو ییل 12 فیورالدا «اوزبیکستان قانون اساسیسی» حقندا سویله‌گه‌ن نطقندا اوزبیکستان اهالیسینك یوزده 57سینك سوادلی ایکه‌نینی بیلدیره‌دی.

تورغانلغی آنیق سویله‌نمه‌سه‌ده، ره‌کتور (مدیر) س. موراوسکی «قیزیل اوزبیکستان»نینگ 3. 3. 37 تاریخلی ساندا، «اوز آنا تیلینی بیلمه‌گه‌ن ستوده‌نتله‌ر» باشلیقلی بر یازیسندا، اوندا اوقیتورغان تورکستانلی طلبه‌له‌رنینگ بویوك بر قسمی حقندا توبه‌نده‌گی معلوماتنی بیرمه‌کده‌در:

ساویتله‌ر اتفاقی خلق قومیسارلار شوراسی قاشیداغی یوقاری اوقو یورتلار قومیته‌سینك، یوقاری اوقو یورتلاری طلبه‌له‌رینك اوزآنا تیلله‌ریده قانچا سوادلی ایکه‌نلیکله‌رینی تیکشیریش توغروسیدا چیقارغان 14. 10. 36 تاریخلی قراری بویونچا، تاشکندده‌کی اورتا آسیا دولت دارالفنونینك بارچا اساسی فاکولته‌له‌ریده اوقوچی ستوده‌نتله‌رنینگ اوز آنا تیلله‌ریده قانچا سوادلی ایکه‌نلیکله‌ری تیکشیریلمشدر. برنچی گه‌لده اوقوچیلارنینگ سواد درجه‌سی، املانی خطاسز یازا بیلیشله‌ری، صرف وه نحو قاعده‌له‌رینی قای درجه‌ده بیلیشله‌ری یوقلانمشدر. اورتا آسیا دولت دارالفنونیده اوقوچی بوتون اوزبیك طلبه‌سیگه، یعنی 168 اوقوچیغا، 200 سوزده‌ن عبارت دیکتا یازدیریلمشدر. نتیجه‌ده 168 اوزبیك طلبه‌سیده‌ن آنجاق 1,2پروسه‌نتینینگ گنه آنا تیلیده مکمل سوادلی ایکه‌نلگی معلوم بولمشدر (*). (ره‌کتورنینگ بیلدیریشیگه کوره، «مکمل سوادلی» دیب حسابلانیش اوچون قویولغان شرطدا، یازدیریلغان دیکتادا املا خطالارینینگ 2ده‌ن وه توروش بیلگیله‌ریگه دائر خطالارنینگ سانی 5ده‌ن آشماسلغی کیره‌ك ایدی). قالغان اوقوچیلارنی سوادلی دیب آتاشغا هیچ بر اساس یوقدر: 26,3 پروسه‌نتی «بوش»، 40 پروسه‌نتی «یامان» وه 31,5 پروسه‌نتی «جوده یامان» دیگه‌ن بهانی آلمشدر. (1,2+26,3+40+31,5 = 99در. دیمه‌ك یا ره‌کتور، یا تیلماچ یاخودده مرتب یوقاریداغی رقملارنینگ بریده خطا اوتکه‌زگه‌ندر).

(*) بوتون تورموش علامتله‌رینی «یوزده فلان» دیب «فائضله‌ب» استاتیستیك بیله‌ن کورسه‌تیشنی جوده یاخشی کوره‌تورغان بولشه‌ویکله‌ر، شو «فائض»نی توغرو چیقاریشنی بیلمه‌یدیله‌ر. مثال اوچون 168 طلبه‌ده‌ن 1,2% دیگه‌نله‌رینی آلایلق. 168 کشینینك «1,2» فائضی دیمه‌ك «ایکی کشیگه یاقین» دیمه‌ك بولادر. «1»ده‌ن آرتیق بولسا «2» کشی، «2»ده‌ن آز بولسا «1» کشی بولادی. «2»گه یاقین کشی بولمایدی. ع.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بعضی ستوده‌نتله‌رنك دیکتادا 60غاچا املا خطالاری قیلغانلارینی بیلدیروچی ره‌کتور سوزینه دوام ایته‌رەك: «بو تیکشیریش شونی کورسه‌تدی، که ستودینتله‌ریمزنڭ هه‌لی کوپی اوز آنا تیلله‌ریده‌ن سوادسز ایکه‌نله‌ر. بزگه ستوده‌نتله‌رنی رابفاکلار (ایشچی فاکولته‌له‌ری)، اورتا مکتبله‌ر، ته‌خنیکوملەر وه باشقا اوقو یورتلاری یتیشتریب بیرگه‌نله‌ر. دیمه‌ك اولا بو اوقو یورتلاریدا ایش یامان...

1936نچی یلدا اوزبیك اورتا مکتبینك 10نچی صنفینی اوزبیکستاندا برنچی مرتبه تمام قیلغان 3 کشی، اورتا آسیا دولت دارالفنونیگه کیریش آلدیدان قبول امتحانینی بیرگه‌ن وقتلاریدا، آنا تیلیده‌ن بوتونله‌ی سوادسز بولوب چیقدیلار» دیدر.

یوقاریدا ذکر ایتلگه‌ن امتحان نتیجه‌سی ایکنچی سومه‌ستردن باشلاب دارالفنونده اوزبیك ستوده‌نتله‌ری اوچون اوزبیك تیلیده قوشومچا درس ساعتلاری آجراتیش مجبوریتی سیزدیرتمشدر.

ره‌کتور موراوسکی اوزبیك طلبه‌له‌رینك دیکتادا اونچا کوب خطالار اوتکه‌زگه‌نلکله‌ری سببینی بر پارچا کورسه‌تو اوچونمو یاخود باشقا بر نیتله‌می، یازیسینڭ بر یریده شوندای افشاآتدا بولونماقدا وه:

«شونی هه‌م آیتب اوتوش کیره‌ك، که بعضی ستوده‌نتله‌ر شو وقتغاچا لاتینلاشتریش مسئله‌سینڭ اهمیتیگه تیگیشلی بها بیرمه‌سده‌ن کیله یاتیرلار. اورتا آسیا دولت دارالفنونیدا بعضی ستوده‌نتله‌ر اوزله‌رینك قونسپه کتله‌رینی وه له‌کسیه‌له‌رگه دائر یازولارینی هه‌لی هه‌م عرب الفباسیدا یازیب کیلمه کده‌له‌ر» دیمه کده‌در.

تورکستاندا 1928نچی یلدان بویان تطبیق ایتلمه کده بولغانی حالدا ایمدیگه‌چه — بویوك خلق کتله‌سی بر طرفدا تورسون — ساویت مکتبله‌ریده اوقودان باشقا امکانغا ایگه بولماغان بوکونگی تورکستان یاشلغی‌نڭدا بر تورلو ایسینامادیغی «لاتین الفباسی»، تورکیه‌ده قبول ایتلگه‌ن لاتین الفباسندان آنچا فرقلی بولوب، روس حرفله‌ریله قاریشیق، بیچیمسز وه کوب چیرکین‌در.

عبدالوهاب

اورونسن ماقتانچاقلق

تورکستان ساویت حکومتله‌ری وه قوممونیست فرقه‌سی باشلوقلاری «یه‌گی قانون اساسیله‌ر»نی قبول ایتدیرو اوچون چاقیریلغان فوق‌العاده ساویت قونغره‌له‌رنده اوزون نطقلار سویله‌ب، ساویت حکومتی دورنده‌گی «یوتوقلار» بیله‌ن ماقتاندیلار. او جمله‌ده‌ن اوزبیکستان فرقه مرکزی کاتبی اکمل اکرام بالخاصه تورلو جنسده‌ن سانلار کتیریب تورکستان ملتچیله‌رینه میدان اوقودی.

او، اوزبیکستاندا صناعی استحصالاتنك اولگی دورگه نسبتاً 10 کره آرتدیغینی، 49 یه‌گی فابریق، زاوود مؤسسه‌له‌ری سالندیغینی، بو صنایعده ایشله‌وچی ایشچیله‌ر سانینك 11 400دن 68 600گه کوته‌ریلدیگینی وه بو ایشچیله‌رنك یارمیسندان آرتیغینك تورکستان یرلی خلقندان بولغانینی سویله‌دی.

بز ساویت مطبوعاتندا خوجالق او جمله‌ده‌ن صنایع قورولوشی وه تورموشینی دقتله تعقیب ایتب کیله‌مز. آیریم صنایع حقندا ساویت مطبوعاتینك بیردیگی معلومات اکمل اکرام ادعاسینی، بالخاصه ایشچیله‌رنڭ ملی قورولوشی حقندا کورسه‌تدیگی نسبتینی تصدیق ایتمه‌یدر. بونگله برابر بر‌آن اوچون بو اکمل کورسه‌تمه‌سینی قبول ایته‌جه‌ك بولغاندا بیله مسئله‌نڭ اساسی اوزگه‌رمه‌یدر. اکمل‌ده‌ه‌نه شو اساس نقطه‌غا یاناشمای اوتو اوچون بوتون کوچینی صرف ایتمه کده‌در. بودا ساویت صنایعینك قاراقته‌ری، ایشچیله‌رینڭ، بالخاصه اوستا وه باشچیلارینڭ کیمله‌ر بولغانی وه کیمنڭ قاندای موقع اشغال ایتکه‌نیدر.

تیمیر یولدا یول قاراوولی، یوك تاشوچی، اوی سوپوروچی وه یاده استاسیوندا، ایشیك آلدیدا په‌ته‌کیسه‌ر بولو باشقا: لوقوموتیفچی، مه‌خانیك، اوستا باشی، أداره، استاسیون، تیره‌ن باشلوقلاری بولو ایسه باشقا معنا افاده ایته‌در. پوستا‐تیلغراف ایشله‌رنده اوی کوتوچی، خط تاشوچی بولو باشقا، تیلغرافیست وه پوستا‐تیلغراف أداره‌سی باشلوغی بولو باشقا نه‌رسه‐

در. فابریقدا ایشچی دیگه‌نده‌ده تورلوسی باردر. ساویت مطبوعاتینگ آچیق کورسه‌تیب توردیغی نه‌رسه‌له‌رنگ بری‌ده مه‌نه شو تورکستانلیلارنی ایشنک باریشندا تأثیرلی اورونلارغا قویماغانلقدر. نه اکمل اکرام وه نه‌ده عیسی اوغلی اوراز هیچ بر وقت بو قادار لوقوموتیفچی، تیلغرافیست، مه‌خانیك، ماشینیست، أداره باشلوغی باردا بونگ بو قاداری تورکستانلیدر دیب کورسه‌ته آلمادیلار وه آلمایاجاقلاردر. صناعی مؤسسه‌نگ‌ده شو جهتی مهمدر. چونکه بو جهت او مؤسسه‌نگ قاراقته‌رینی بیلگیله‌یدر. بوکونگه‌چه ساویت صنایعی ایگ کوب ساویت روسیا مهاجرت سیاستینه خدمت ایتب کیلمه‌کده‌در. اکمل طرفدان کتیریلگه‌ن سانگ اوزی اوستنده‌ده برآز اویلاب کورسه‌ك، بو جهت آچیق کورونوب قالادر. اکملنك سویله‌دیکی 70 میگگه یاقین ایشچیده‌ن یارمیسینگ روسلار ایکه‌نینی قبول ایتسه‌ك‌ده بو 35 میگ روس مهاجری هه‌م‌ده بو مؤسسه‌له‌رنگ باشینا مینیب، اونگ قاراقته‌رینی بیریب اوتورغان بر کتله دیمه‌کدر، که بونی تورکستان ملتچیسی تورکستان ملی تورموشی وه خوجالیغی اوچون مثبت دیب قبول ایته آلمایدر.

ساویت حکومتینك قیشلاق خوجالیغی ساحه‌سنداغی ایگ مهم یوتوغی طبیعی پاختادر. روسیا ایمپه‌ریالیزمی باقیمندان بو جوده توغرو. اکمل ایسه بونی تورکستان دهقان اهالیسی منفعتی قیلیب کورسه‌تیشکه اورونادر. اونگچا ملتچیله‌رنگ شدتلی تشویقاتلارینا رغماً تورکستان دهقانی پاختا ایکین میدانینی کیگه‌یتب، اونومینی آرتیریشغا اورونماقدادر. پاختا ایکینی اطرافندا ساویت حکومتی طرفندان کوروله‌کده بولغان تدبیرله‌ر ایسه پاختا ایکینی میدانینگ نه یولله کیگه‌یمه‌کده بولغانینی آچیق کورسه‌تمه‌کده‌در. اکمل اکرام تورکستان دهقانینگ اوز منفعتی اوچون پاختا ایکدیگینی ادعا ایتمه‌کده ایکه‌ن، یولداشی فیض‌الله «سوسیالیزم وطنی» زخمتکشله‌رینی یاخشی توقوما ماللار، ساویت روسیا ایمپه‌ریالیزمی عسکری صنایعینی ایگ کیره‌کلی ماده‌له‌رنگ بری سانالغان پاختا بیله‌ن تأمین ایتو اوچون اوزبیکستانگ قان تیری توکوب پاختا

ایکمه‌کده بولغانینی آچیق اعتراف ایتمه‌کده‌در. ایمدی سز بونی ایسکی روسیانگ تورکستان پاختاسی حقنداغی نظریه‌سی بیله‌ن سالیشتریب کوریگ. ایکیسی عینی بولوب چیقادر.

تورکستان خلقینك اوز تورموشینی علاقه‌دار ایته‌تورغان دان ایکینی حتی ساغلام وه ملی بر خوجالق سیاستی یوروتولگه‌نده دهقان اوچون کوب فائده‌لی بولووی مقرر بولغان کولتور جنسله‌ری، باغچاچیلق ایشله‌ری اکملنی قیزیقتیرمایدر. چونکه او، کولتور جنسله‌ری بیله‌ن باغلانغان تورکستان خلقی اوز تورموشینا ایمه‌س، پاختاغا باغلانغان روس ایمپه‌ریالیزمی منافعینا خدمت ایته‌در وه یالغز اونی گنه توشونه‌در.

اکمل اکرام اونلارچا بویوك قانالّلار (آریقلار) آچیلیب، معاصر توغانلار توزولدیگینی وه قورولاجاغینی سویله‌یدر. بوتون تورکستاندا، او جمله‌ده‌ن اوزبیکستاندا سوغاریلغان یرده‌گی ایکین حقندا ییللاردان بیری بیریلیب کیله یاتقان سانلارنی بربریله وه بونلارنی سوغوشدان اولگی دور سانلاریله سالیشتریب کورسه‌ك، اکملنك بو ساحه‌داغی سوزله‌رینك‌ده قیپ‌قیزیل یالغاندان عبارت ایکه‌نینی کوره‌مز. بونگ اوستنه فیض‌الله خواجه بو ییلنگ ایکین پلانی سوغاریلغان یرنگ اوزگه‌رمه‌ی قالووی اساسندا بولغانینی سویله‌یدر.

اکمل اوزبیکستان مالدارلیغی «یوتوقلاری»ندان‌دا آغیز کوپورتوب بحث ایتدی. ساویت حکومتینگ 1937نچی ییلی پلانندا اوزبیکستاندا مال سانینی آلتی یاریم میلیونغا چیقارماقچی بولونغانی حقنداغی فیض‌الله‌خواجه سوزی بیله‌ن انقلابغا قادارغی دورده یالغز تورکستان ولایتنده، هیچ‌ده تولوق بولماغان رسمی استاتیستیکگه کوره، 25میلیون قادار مال بولغانلیغینی قارشیلاشتریب، بو حسابغا بوخارا وه خیوه خانلقلاری دائره‌سینگ کیرمه‌دیگینی‌ده علاوه ایتیش اوزی اکملنگ آغز کوپورتوشلارینگ بولشه‌ویك قوتورغانلیغندان باشقا بر معنا افاده ایتمه‌دیگینی آچیق کورسه‌تب تورادر.

اكمل اكرام اوزبيكستان اهاليسينك اوسووندەندە ماقتانيب بحث ايتدى. او، اوزبيكستان اهاليسينگ سوڭ اون ييل ايچندە يوزدە 26دان آرتيق اوسديگينى، بو قادار اوسونگ هيچ بر آوروپا سرمايەدار مملكتندە بولماغانليغينى سويلەدى. فقط او بو اوسونگ حقيقى اوزبيكستان اهاليسينك طبيعى آرتووى يوزندەنمى، يوقسا ساويت حكومتينگ توركستاننك هەر طرفينا كيلتريب تولدورماقدا بولونديغى مهاجرلەر گروهينگ بيرمەكدە بولونديغى ساندانمى چيقارماقدا بولغانليغينى آچيق كورسەتمەيدر. بزچە بو سوڭگيچى تخمين توغروراق كورونەدر. بو صورتدە اوزبيكستان حسابينا ماقتانونك لزومى، اورنى بارمى؟...

معارف ساحەسنداغى اكمل اكرام «يوتوقلارى» سانلارينگ نە درجەدە جدى بولا بيلووينى شو بر مقايسە اوزى آچيق كورسەتب بيرسە كيرەك. او سواد مسئلەسندەن بحث آچيب اهالينگ يوزدە 57سى سوادلى بولغانينى، بو ييل بوتونلەى سوادسز قالديرماسلق اوچون كيرەكلى چارەلەر كورولگەنلگينى سويلەيدر. مەنە ايمدى «قيزيل اوزبيكستان» 14 مارت تاريخلى نسخەسندا «سو باشندان لايقا» باشلوقلى يازيسندا قولخوزلارداغى سواد مسئلەسينگ وضعيتينى كورسەتەدر. «يەگى يول» وە «ماكيبەف» ناملى قولخوزلار اوز دائرەلەرندەكى قولخوزچيلارنگ بوتونلەى سوادلى بولغانلغينى اعلان ايتكەن. غازيتا بونى قيپ-قيزيل يالغان وە كوز بوياقچيلق ديب آتاماقدادر. يالغز «يەگى يول» قولخوزينگ اوزندەگنە 78 سوادسز قولخوزچى بار ايكەن. جوگورتمە ساويتندەكى آلتى قولخوز رئيسندەن بريسىدە سوادلى ايمەس. عموماً آلغاندا غذار رايونيدا 61 قولخوز رئيسى، 281 بريغاداچى وە 4 قيشلاق شوراسى رئيسى سوادسز ايمش. نە رايون ساويت أدارەلەرى وە نەدە فرقە قوميتەسى سواد ايشلەرى اوچون جدى بر حركتدە بولونادر. . . بالتاباى

*

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

1917نچى ييل خاطرە پارچالارى

XIII.

(باشى 76–79 وە 82–89نچى سانلاردا)

يەگى حكومت قوميتەسى دائرەسندەگى ايلك موفقيتلەريمز روس جماعتينك سول هەم ساغ قاناتنداغى دوشمانلاريمزنى هيجانغا توشوروب يوباردى. هەر ايكى طرفدا بزنگ ملى حركتنگ محكملەنيب، كوچەيب كيتمەسينى هيچ ايستەمەس وە اوندان قورقار ايدى. سول طرف اوچون بز «ملتچى ارتجاع طرفدارلارى» بولوب كورونەر ايديك. چونكە بز ملى مقدراتمزنى اوز قولومزغا آلوغا اورونار ايديك. بزنگ بو مقصدلاريمز عينى زماندا بزنى اوڭ طرف روسلار كوزندە قانداىدر «دهشتلى بر انقلابچى عنصر» شكلينە قويغان ايدى. بزنى «پان‌توركيستلك» = («تورك برلگى») بيلەن عيبلەشدە ايكيسى بر ايديلەر. فقط اونلارنگ بو قورقو هيجانى او قادار اوزون سورمەدى. توركستان يرلى اهاليسينى عسكرى خدمتكە آلو حقندا طرفمدان كيرتيلگەن تكليف مذاكرە ايتيلگەندە ياق بزنگ او برنچى موفقيتنگ سوڭگيچى موفقيت بولغانلغى‌دا آچيق آڭلاشيليب قالدى. قيزيغى شوندا ايدى، كە مەنم طرفمدان كيرتيلگەن تكليف حكومت قوميتەسى طرفندان اوزوم يوق بر وقتدا قارالدى...

... تا ياز اورتاسنداياق توركستاندا غەللە آزليغى سيزيلە باشلادى. توركستاننك اوز غەللە محصولاتى اوز احتياجينى اوتەرلك حالدە ايمەس ايدى. تيمير يول باغلانيشنداغى ضعيفلك، ترتيبسزلك كيرەكلى غەللەنى روسيادان كيتروگەدە امكان بيرمەدى. بونگ اوستنە 1916نچى ييلى قوزغالانى يوزندەن ايكين، ييغين مسئلەسينگ آنچاغنا ضربە ييگەنلگيدە قوشولوب، توركستاننگ هەر طرفندا آچلق سيزيلە باشلادى. قانداى يول بيلەن بولسادا چيتدەن غەللە كتيرو يولينى قيديريش كيرەك ايدى. حكومت قوميتەسينك آقچاسى يوق ايدى. پەتەرسبورغدان‌دا آقچا ياردەمى

کوتو ممکن ایمه‌س ایدی. اونگچون‌ده تورکستاننگ اوزنده‌ن آقچا چیقارو یولینی قیدیریش لازم کیلدی. بوندای آقچانی ایسه پاختا بورسه قومیته‌سی، تورلو بانق شعبه‌له‌رینگ توپلاندیغی، تورکستاننگ پاختا مرکزی خوقندده‌گنه تاپیلووی احتمالی بار ایدی. حکومت قومیته‌سی بورسه قومیته‌سی، بانقا باشلوقلاری، تورکستانلی وه یهودی بایلاری ایله کوروشوب پول تاپو اوچون مه‌نی خوقندگه یوباروغا قرار بیردی. خوقند‌ده مه‌ن بر کون‌گنه قالدم. بورسه قومیته‌سی اعضالاری، بانقا باشلوقلاری حکومت قومیته‌سی قرارینی یاخشی قارشی آلیب یارده‌مله‌شوگه راضی بولدیلار. شمالی قافقاسیادان آلینماقچی بولغان غه‌لله اوچون کیره‌کلی پولنی بیردیله‌ر. برنچی «دیپلوماتیك مذاکره‌منگ» نتیجه‌سنده‌ن ممنون بولوب تاشکندگه قایتب کیلگه‌نده حکومت قومیته‌سینگ مه‌نم تکلیفمنی مذاکره ایتب، اوندا آلغا سورولگه‌ن تورکستانلیلارنی اوردو صفینا تارتو پروژه‌سینی رد ایتکه‌نلگینی دورره‌رده‌ن ایشیتدم. بو قرارنگ یالغز دورره‌ر‌ده‌ن باشقا بوتون اعضانگ رأیی بیله‌ن قبول ایتیلگه‌نلگینی، دورره‌رنگ بر تکلیفنگ کیریتوچیسی، مؤلفی بولماغان چاقدا مذاکره ایتیلووینه اعتراض ایتکه‌نلگینی حکومت قومیته‌سی شو توپلانیشی مضبطه‌لاردان اوگره‌ندم. مه‌ن قطعی صورتده پروته‌ست ایتدم وه پروته‌ستمنی یازیلی شکلده بیردم. حکومت قومیته‌سینگ اوز اعضاسندان بریسینه قارشی قیلغان بو حرکتی قارشیسندا اوزومنك استعفا بیرمه‌ك مجبوریتنده بولوندیغمنی بیلدیردم...

فقط استعفا بیروده‌ن اول برنچی نوبتده 1916نچی ییلی عصیانینی باسترودا قاتناشقان روس عسکری حصه‌لارینی تورکستاندان چیقاریب، اولارنگ یرینه باشقا، آینقسا تاتار-باشقرد عسکری حصه‌لارینی کتیرو مسئله‌سینی حکومت قومیته‌سی مجلسینه کیریتمه‌کچی بولدم. خصوصی بر مذاکره‌مزده گه‌نه‌رال قومیسارغا روس عسکری حصه‌لارینی تاتار-باشقرد عسکری حصه‌لاری بیله‌ن آلماشترو مسئله‌سی اطرافداغی وعدینی‌ده ایسله‌تدم. بو مسئله‌نی بز اوچ مجلس اوزونی مذاکره ایتدیك. گه‌نه‌رال

قوروویچه‌نکو سابق قازان عسکری دائره‌سی قوماندانی صفتیله تاتار-باشقرد عسکرله‌رینك مکمل سالداتلیغی وه معنوی سویه‌سی حقندا غایتده گوزه‌ل شهادت بیرگه‌ن ایدی. براق شو مکمل سالداتلار . . . تورکستان اوچون تهلکه‌لی بولوب چیقدیلار! عسکری ایشله‌رنگ مذاکره‌سنده تورکستان عسکری دائره‌سی ارکان حربیه باشلوغینگ‌دا حکومت قومیته‌سی مجلسینه اشتراك حقی بار ایدی. مه‌نه شو ارکان حرب باشلوغی تورکستان «ملی اقلیمینگ» خصوصیتله‌رینی اثبات ایتوگه توتوندی. او، تورکستان «ملی (سیاسی) اقلیمی» شرائطینگ کوب جهتله‌رده‌ن یالغز روسیانگ ایمه‌س، حتی تاتار، باشقرد دائره‌له‌رینگ اقلیمی شرائطندان بوتونله‌ی باشقا بولغانینی سویله‌دی. او، تورکستاننگ ایران، آفغانستان کبی روسیاغا دوشمان کوزیله قارایتورغان مسلمان مملکتله‌ری بیله‌ن اورالیب آلنغانلیغینی، 1916نچی ییلی عصیانی احوال روحیه‌سینگ خلق ذهننده ایمدی‌ده یاشاب‌تورغانینی، دائره ارکان حربیه‌سی قولندا بولغان ماته‌ریاللارغا کوره، تورکستاننگ هه‌ر طرفدا، حتی تاشکندنگ اوزنده‌ده گیزلی «انور پاشا آژانلاری» بارلیغینی آکلاتدی. او، اسیر تورك ضابطلارینك سبیریادان قاچیب قازاق دالالاریندا یاشیرینب یاتقانلقلارینی سویله‌دی. بوتون تفصیلاتندان شوندای بولوب چیقدی، که تورکستانداغی روس سالداتلارینك تاتار-باشقرد عسکرله‌ری بیله‌ن آلماشتریلماسیله تورکستاننك روسیادان آیریلیب کیتووی قورقوسی توغادر.

ارکان حرب باشلوغینك نطقی مجلسده گیله‌رده چوقور تأثیر قالدیردی. دورره‌ر طرفدان حمایه ایتیلگه‌ن مه‌نم اعتراضم، گه‌نه‌رال قومیساردا داخل بولغانی حالدا، مجلس اهلینگ اولده‌ن حاضرلانیب قویولغان قناعتله‌رینی اوزگه‌رته آلمادی. بونگله مسئله قولاغان بولدی. گه‌نه‌رال قومیسار وه حکومت قومیته‌سی اعضاسی مه‌نم اوز استعفام حقنداغی بیاناتمنی تیگلامادیلار. مه‌ن‌ده عبیدالله خواجه ایله شاه اسلام بیك شاه احمد بیکنگ تعیینی مسئله‌سینی آشیقتردم. . .

اوقتوبر اورتالاری بولوب قالغان ایدی. بولشه‌ویکله‌رنگ چیقشغا

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئەسەرۋە قوليازمىلار ئامبىرى

حاضر لانديقلارى خبرى تارقالماقدا ايدى. حكومت قوميتەسى قولندا بولشەويك وه سول سوسياليست-رەووليوسيونەر (ئەسئەر)لەرنىڭ حكومتنى قولغا توشوروب آلو يولندا حاضر لانماقدا بولغانلقلارينى كورسەتوچى قطعى معلوماتلى وثيقه لار بار ايدى. بوڭا رغماً حكومت قوميتەسى فعاليتسز قالا باردى. گەنەرال قوميسار اوزىدە فعاليتسز ايدى. تورلو عسكرى حصه لارنك حكومت وه عسكرى باشچيلق بويروقلارينى ييرينه يتيرودەن باش تارتولار كوندەن كونگه كوپەيمه كده ايدى. حكومت قوميتەسى بوڭا قارشى هيچ نەرسه ايشلەى آلمادى... 23نچى اوقتوبر كونى تاشكند توپراق قورغانىنداغى عسكرى حصه قورااللانيب آلدى. قوماندانىنك قو-رالنى تسليم ايتو حقنداغى بويروغينا تهديد كار جواب قايتاردى. يالغز تاشكند عسكرى مكتبى طلبەلەرى گنه گەنەرال قوميسار امرينى تيڭلاب، بويوردىغى ايشكه كيتەجەك بر وضعيتده ايدى... عسكرى حصه لارنىڭ اطاعتدان باش تارتقانليغى، تاشكندده هيچ بر ايشانچلى عسكرى حصه قالماغانليغى آشكار ايدى... 24/23 اوقتوبر كيچەسى تاشكند «حريت يورتى» بناسندا بويوك بر عسكر هەم ايشچيلەر ييغينى بولدى. او ييرده حكومتنى قولغا آلو مسئلەسى آچيق مذاكره ايتيلدى. حكومتنىڭ توپلا-نيشقا مانع بولو اورونوشى بر نتيجه بيرمەدى. چونكه او قورو سوز اورو-نوشندان‌غنا عبارت بولوب، تشبثنىڭ آرقاسندا هيچ بر تورلو قورااللى كوچ يوق ايدى. بولشەويك وه سول ئەسئەرلەر باشلوقلارينى توتوب، حبس ايتو اورونوشى‌دا موفقيتسز چيقدى.

نهايت 25نچى اوقتوبر (7نچى نويابر) ايرتەلەب ايشچيلەر قازاچى حصه لارينى قورالسز لانديرديلار. غارنيزون عصيانى‌دا باشلاندى. حربيه مكتبى طلبەلەرى — يونكەرلەر، قادەتلەر وه بعضى بر آيريم حصه لارغنا حكومت طرفندا ايدى...

تاشكندده تورت كون سوغوش دوام ايتدى... گەنەرال قوميسارا وه حكومت قوميتەسى اعضاسى توپراق قورغانغا سيغينديلار. شەندريكوف ياشيرينب قالدى. مەن ايسكى شهرگه توشوب كيتدم. گەنەرال قوميسار

وه حكومت قوميتەسى اعضاسى بيلەن مصلحتلەشمەك اوچون هەر كون توپراق قورغانغا كيليب يوردم. عصيانچيلار بيلەن مذاكره گه كيريشو مەنمله دورره‌رگه حواله ايتيلگەن ايدى. بر كزه بز بولشەويكلەر اركان حربەسينه بارديق وه او ييردەن أولدورولوب يوباريلماق تهلكەسى آستندا كوچ بيلەن قورتولا بيلديك. ايكنچى دفعەسندا عصيانچى بولشەويك هەم سول ئەسئەرلەر ممثللەرى بيلەن تاشكند بلديەسى بناسندا كوروشدوك. بو مذاكرەلەريمز هيچ بر نتيجه بيرمەدى... 29نچى اوقتوبردا (11. XI.) دييەرلك بوتون تاشكند عصيانچيلار قولينا كيچيب قالدى. گەنەرال قو-ميسار ايله اونىڭ ايكى اورونباسارى قاماقدا آلنديلار. شەندريكوف قاچيب كيتدى. ليپوسكى ايسه عصيان باشلانغونچاياق تاشكنددەن جوناب كيتكەن ايدى. ايوانوف بولسا داها اول غەلله آلو ايشى بيلەن شمالى قافقاسياغا يوباريلغان ايدى. حكومت قوميتەسى اعضاسندان آزادلقدا اورتادا قالغان برگنه مەن ايدم.

تاشكند توپراق قورغانى‌دا اشغال ايتيلگەندەن سوڭ مەنم شو روس سالداتلارينى تاتار-باشقرد عسكرلەرى بيلەن آلماشترو حقنداغى تكليفمنى قولاتيب يوبارغان توركستان حربى دائرەسى اركان حربيەسى باشلوغى ايسكى شهرگه بزنىڭ يانمزغا قاچيب كيليب قالدى. توركستانليلارنى عسكرگه آلو حقنداغى ايكنچى تكليفمنى‌ده شو كشى «توركستانليلارغا ايناني بولمايدر» ديگەن دليل بيلەن قولاتيب يوبارغان ايدى. ايمدى ايسه روس سالداتلارندان اوز باشينى قورتارو اوچون بز توركستانليلارغا سيغينب كيلدى!

گەنەرال قوميسار وه حكومت قوميتەسى اعضاسى تاشكند توپراق قورغانندا اوتورغان كونلەرنده قوميسارنك امريله تاشكند وه اطرافى ييرلى خلقينا تارقاتو اوچون كوب گنه تورال وه اوق چيقاريلدى. فقط بزگه كورسەتيلگەن بو «ايشانچ» كوب كيچ قالغان ايدى. اونڭچون بوزولوب كيتكەن ايشنى توزەتوده ممكن بولمادى.

بو قورااللارنك بر هافتا سوڭرا شهرنىڭ يەڭى خوجا لارى-بولشە-

ویکله‌رگه قایتاریلیب بیریلگه‌نلیگینی‌ده تأسفله‌رله سویله‌مه‌ك لازمدر.

تورکستاندا تورکستانلیلار مقدراتی اوستنده حکمرانلق اوچون تاشکند کوچه‌له‌رنده سوغوش بارایاتقان بر چاغدا تورکستانلیلار بیطرف سیرچی گنه بولوب قالدیلار. بولشه‌ویکله‌رنگ موقت حکومت قومیته‌سینه قارشی یوروتدوکله‌ری کوره‌شکه «بز تورکستانلیلارنی علاقه‌دار ایتمه‌یتورغان روس فرقه‌لاری آراسنداغی ایچکی بر تارتیشما» دیب قاراغان تورکستانلیلاردا کوب ایدی... اگرده بز قوراللانغان، ته‌خنیکی جهتده‌ن کوره‌شکه حاضرلانغان بولسایدیق، بلکه‌ده بیطرف بولوب قالماس‌دا ایدیك. طبیعی موقت حکومت وه عمومیتله انقلاب مقدراتی مسئله‌سی روسیانك اوزنده گنه ییشیله‌جه‌کدی، شوندای‌دا بولدی. فقط بزنگ جدی صورتده کوره‌شکه قاتناشویمز تورکستانداغی ایشنك باریشینا شبهه‌سز کوب گنه تأثیر ایته‌جه‌ك ایدی. تأسف، که اوز بختمزگه قارشی بز قاندای بولسادا کوره‌شوچی بر کوچ صفندا بولونمادیق...

بولشه‌ویکله‌ر غالب چیقدیلار. برآز وقت سوگرا گه‌نه‌رال قومیسار، گه‌نه‌رال قوروویچه‌نکو أولدورولدی. اونگ عسکری اورونباساری یارالانغانی حالدا بزنگ کشیله‌ر یارده‌میله تاشکندده‌ن قاچیب کیته بیلدی. داها برآز سوگرا، 13نچی ده‌قابردا دورره‌ر أولدورولدی. بوتون تورکستاندا کلیتلی حبسله‌ر، أولدوروله‌ر باشلاندی.

ایمدی نیمه قیلیش کیره‌ك ایدی؟ کیله‌جه‌ك بزگه قارانغی هه‌م قورقولو کورونه باشلادی. نه بولسادا بر نه‌رسه ایشله‌مه‌ك کیره‌ك ایدی. بزنك ملی مرکز اعضالاری موقتاً سمرقندگه کوچدیله‌ر. او ییرده‌ن‌ده فه‌رغانه‌گه کیچیلدی. عشق‌آباد هه‌م آلما‌آتاغا کشیله‌ر یوباریلدی. تورکستان خلقینگ یه‌گی توزولگه‌ن روس سالداتلاری، روس ایشچیله‌ری حکومتینه قارشی بولغانلیغی آگلاشیلدی. نویابردا ساویت حکومتینگ خلقلارنك سربست اوز مقدراتلاری مسئله‌سینی بیلگیله‌وله‌ری، ایسته‌سه‌له‌ر

روسیادان آیریلیب مستقل حکومت قورا آلو حقلارینی تانیغان دیکره‌تی چیقدی.

بز روسیادان آیریلیب کیتونی طلب ایتمه‌دیك، یالغز مختاریت گنه اعلان ایتدیك. نتیجه ایسه معلوم. . .

* * *

مه‌ن بو 1917نچی ییلی اطرافنداغی خاطره پارچالاریم سوگندا قیسقاغنا بولسادا مجلس مؤسسان سایلاولاری اوستنده توختاب اوتمه‌کچی بولامه‌ن. بوتون روسیا اسیری خلقلارکبی تورکستانلیلاردا مجلس مؤسسانغا کوب امیدله‌ر باغلاغان ایدیله‌ر. بوتونمز أداری مختاریت طلبله‌ریمزنك مجلس مؤسسان طرفندان تولوق تأمین ایتیله‌جه‌گینه ایناناقدا ایدیك. روسیانك کیله‌جه‌ك قورولوشی جمهوریتله‌ر فه‌ده‌راسیونی شکلنده بولووی اولده‌ن آگلاشیلغان‌ایدی. بو صورتده طبیعی تورکستاننك‌دا تینگ حقوقلو قسملارنك بری بولووی توشونوله‌ردی. بوحقدا بز بوتون چیقیشلاریمزدا سویله‌دیك. بوحقدا بزنك ممثلله‌ریمز موسقواداغی برنچی عموم روسیا مسلمانلاری قورولتایندا سویله‌دیله‌ر. کوب گنه نه‌رسه تورکستاندان سایلاناجاق مجلس مؤسسان نامزدله‌رینی کیچیروگه باغلی ایدی. سایلاو قانونی بزگه 33 اورون بیرمه‌کده ایدی. سانی اعتباریله روس اهالی یالغز یدی سو ولایتنده گنه اوز نامزدینی کیچیره بیله‌جه‌ك بر حالده ایدی. قالغان بیش سایلاو دائره‌سینگ برنده‌ده اوز نامزدله‌رینی کیچیره بیلو امکانلاری یوق ایدی. مه‌نه شونگ اوچون‌ده روس جمعیتله‌ری روس اهالیسی اوچون بوتون تورکستانی برگنه سایلاو دائره‌سینه آیلانترو قانونی پروژه‌سینی چیقارغان ایدی. بو صورتده 4-3 نامزدله‌رینی کیچیره بیلوله‌رینی امید ایتمه‌کده ایدیله‌ر. بز بوگا قارشی ایدیك، اوز فکریمزنی ایشکه آشیرو اوچون اورونددوق. بونگلده بز روس اهالینی بوتونله‌ی ممثلسز قالدیرماق ایسته‌مه‌دیك. بو نقطهٔ نظرله روس کره‌ستیانلاری ممثلله‌ری هه‌مده او زمانغاچا هه‌ر بر مسئله‌ده بزنی یاقلاب کیله یاتقان سوسیالیست‌ره‌وولوسیونه‌رله‌ر فرقه‌سی مرکزی بیله‌ن مذاکره یوروتمه‌کده ایدیك. بز بر روس کره‌س-

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، ئەدەبىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

تیانلاری ممثلینی سیردریادان، سوسیالیست-رەوولوسیونەرلەر فرقەسی کشیسی وادیم چایکین‌نی فەرغانەدەن اوتکەزیشکه وعد بیردیك. بر روس یدی سو قازاچیلارندان کیچدی. بویلەلکله روسلارغا 3 اورون بیریلگەن بولدی. بوخارا یهودیلەری‌دە بر اورون سوراب بزگه مراجعت ایتدیلەر. کیلەجەك مجلس مؤسساندا تورکستان فراقسیونینا منسوب بولماق شرطیله سمرقنددەن بر یهودی ممثلینی اوتکەزیشکه قرار بیریلدی؛ سوڭرادان مختاریت حکومتی اعضاسی وە بولشەویکلەر طرفدان أولدورولگەن هەرتسفەلد یهودیلەر ممثلی اولاراق کورسەتیلگەن ایدی.

سایلاو حاضرلیغی جدی وە قیزغین بر شکلدە یوروتولدی. هەر طرفدا، تورکستان خلقی طرفدان، ایکی لیستە چیقاریلغان ایدی؛ بری «علما جمعیتی» لیستەسی، ایکنچیسی ملی مرکز لیستەسی ایدی. یالغز ایکی ولایتدەگنه سایلاو اوتکەزیلە بیلدی، یدی سودا هەم فەرغانەدە. فەرغانەدە 10 اوروندان 8ی ملی مرکز لیستەسینه توشدی. عبیدالله خواجه، شاه اسلام شاه احمد، هدایت بیك یورگولو، مەن هەم وادیم چایکین بو یردەن سایلانغان ایدیك. ایکنچی لیستەدەن کیچکەن، سوڭرادان خوقند حکومتی اعضاسندان بولغان، ناصرخان تورەدە بوتون مسئلەلەردە بزیمله بر فکردە ایدی. یدی سودادا ملی مرکز لیستەسی قازانیب چیقدی. روسلاردان بر قازاچی سایلانغان ایدی. شخصاً مەنم نامزدلگم اوچ یردەن، یعنی سیردریا، سمرقند هەم فەرغانەدەن قویولغان ایدی. سمرقند ولایتی ملی مرکز لیستەسی باشندا مرحوم مفتی محمود خواجه بیهبودی افندی تورار ایدی.

تقدیر بزگه مجلس مؤسسان یغینینا بارونی نصیب ایتمەدی. 1918 نچی ییلنگ 5(18)نچی غینوارندا، ساویت حکومتی دورندە أبولغان مجلس مؤسسان آچیلیشینا بز بارمادیق، یورتمز تورکستاندا قالدیق. اوزینگ برگنه تویلانیشندا مجلس مؤسسان روسیانگ جمهوریتلەر فەدەراسیونی بولووی قانونینی گنه چیقارا بیلدی. 6نچی غینوار تاڭ آتووندا

بولشەویکلەر اونی قووب یوباردیلار. او زمانغی روسیا قولی آستنداغی بوتون خلقلار امیدی کوزی تیکیلگەن مجلس مؤسسان محو اولدی هەمدە ابدیتکه بر داها قایتماس بولوب کیتدی. بزنگ او زمانغی فەدەراسیون امیدلەریمزدە ابدیاً یوقالدی... بز ملی قورتولوش، تولوق ملی استقلال کورەشی یولینا وە مستقل تورکستان تورك دولتی اوچون کورەش یولینا توشدوك. . .

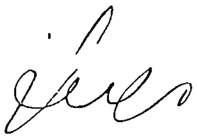

یاشاسین حر وە مستقل ملی تورکستان!

بیزنی بیرگه کیم اورنالاشترادی؟

باشقارمادان: توبەندە کتیریلمەکدە بولغان یازو «سوسیالدی قازاغستان» غازیتاسینك شو ییل 15نچی مارت تاریخلی سانندا باسیلیب چیققان «أدارەگه مکتوب»نڭ عینی‌در.

«بیز بورون، حاضرغی اوڭ توستیك (جنوبی) قازاغستان «لەنگیر» آودانینك، «آقتاش» آولیندا 300 اویدان اویومداشقان «ایگبەکچی» دیگەن «قولخوز» (موچەلەری-اعضالاری» ایدیك. 1932نچی ییلی آسیرا سیلتاودیگ («زورلاما قولخوزچیلق زمانی دیمەکچی بولادیلار. باشقارما) کەزینده کوچوب کیتکەن بولاتوغونمیز.

شول کیتکەنلەردەن 1936نچی ییلدیگ کوزینده اوزبیك، قیرغیز جمهوریتلەریندان 58 اوی قورالیب اوز آودانیمیزغا (لەنگیر آودانینا) قایتا کوچوب کیلدیك. بیز 58 اوی قولخوز بولوب اویومداشامیز دیب لەنگیرنك آودانلیق اویوملارینك آلدینا مسئله قویدیق؛ بیزنی بیرگه اورنالاشترغاندا اوشبو کونی «کویوك» قوی سافخوزی فائدالانیب اوتورغان بورونغی اوز بیریمزنك بیریلووین سورادیق.

مەنه 8-9 آینك یوزی بولوب کلەدی. لەنگیرنك آودانلیق آتقارو (اجرأ) قومیتەتی‌دە، بیر بولومی‌دە، جنوبی قازاغستان اوبلوستلق بیر باشقارماسی‌دا بیزنی هەلی‌کونگەچه) اورنالاشترمای قویدی. تیبتی بیزنك سوراغان بیریمز بولماغان بیلەن باشقا بیرنی‌دە بیروگه بولاتوغون ایدی. بیراق، اوشا اوتونچیمز یونیندا تیاناقلی بیر جواب آلالمای، ابدەن زاریقدیق.

آخریندا بو مسئلەنی، آلما-آتاغا کیلیب، قازاغستان بیر ایشلەری (زراعت) قومیساریاتینكدا آلدیغا قویدیق. بیر قومیساریاتی‌دا بیزنك تیلەگیمزنی اورونلامادی: «باشقا آودانان بولماسا، سیزلەرگه لەنگیر آودانینك کولی بیلەن بیری بیتمەدی» دیب آیتدی. بیر قومیسا

ریاتینك بویله اویغاروینچا بیز ییمه‌له‌نیب ، اورنالاشو اوچون تاغین باشقا اوبلوست ، آودانغا کوچه توغون کورونه‌میز .

بو قالای ، بیز اوشا کوچوب ـ قونو بیله‌ن یوره‌میزمی؟ یوقسا ، ییر آلیب ، قولخوزچا اویوملاشیب ، اورون تاباتوغون کون بولامی؟ 58 اویده 125 یوموشچی جان بار؛ اوقو یاشنداغی 56 بالا سوادسز قالیب اوتور .

بیزنك تیله‌گیمز : هه‌لی هه‌م بولسا قاراشتریب بورونغی اوز ییریمزده‌ن بولسادا ، باشقا ییرده‌ن بولسادا ، اوز آودانیمزدان ییر آلیب اورنالاشساق ، 58 اوی بیر قولخوز بولساق دیمیز . تیوشلی اورونلار (مؤسسه‌له‌ر) بیزنك ییر آلیب اورنالاشو مسئله‌میزنی تیزره‌ك بیشسه ایکه‌ن . أداره‌گه آیریچا خط یازیب اوتورغانداغی آیتایق دیگه‌ن تیله‌گیمز اوشادر .

58 اوینك تاپشیروی بیله‌ن :

دولت ، به‌یسه‌مبای ، عارفبای ، به‌یمین وه کریم اوغلی‌لاری».

* * *

«یاسه تورکستان» باشقارماسی : اوز ایلی وه اوز ییرینده‌ن اوتورارلق ییر تاپا آلماسدان کوچوب یوروش مجبوریتنده قالغان تورکستانلیلار فاجعه‌سینی کیم آڭلار؟ «حکومت» وه فرقه باشلاریداغی «تورکستانلی» آتالغان خائنله‌ر تورکستان توپراغینا روسلارنی اوتورتوب ، ستالیندان «نشان» آلیب ، تیپه‌له‌ری کوکـ که‌یتب یوروبدر . بیزنك بیله آلمادیغیمز ، غازیتالارغادا «تیله‌کله‌ری» توشمه‌سده‌ن یورگه‌ن ییرسز تورکستانلیلارنك سانینی یالغز الله بیله‌در !

*

موزه‌له‌ر ایله تاریخی اثرله‌رنك اوچرادیغی فلاکت

«قیزیل اوزبیکستان»نڭ 37 .3 .5 تاریخلی سانیدا ، ن. محمود اوغلی نام بر تورکستانلی «قونوش تاپماغان موزه‌له‌ر» باشلقلی یازوسندا : «اوزبیکستانداغی موزه‌له‌ر کوب ییللاردان بویان قولدان قولغا اوتوب کیلمه‌کده... موزه رهبرله‌ری موزه‌له‌رنڭ احوالینی یاخشیلاش اوچون قایغیرمادیلار. اورتا آسیا آثار عتیقه قومیته‌سینك رئیسی تسویباك (Zwieback) 1930نچی ییلدا موزه‌له‌رنی قایتادان اویوشتوروش بهانه‌سی آستیدا 60 ییلدان آرتیق دوام ایتکه‌ن أولکه‌نی أورگه‌نیش موزه‌سینی برباد قیلدی. اوزبیکستان معارف خلق قومیسارلغی موزه‌له‌ر بولومینڭ بورونغو مدیری بوژقو (Божко) هه‌م موزه‌له‌رنی برباد قیلیش وه موزه بویوملارینی تارقاتیب

یوباریش سیاستینی قوللادی. حاضرغی مدیر اسحاقوف طبیعتنی أورگه‌نیش موزه‌سینی بتیریش مسئله‌سینی قوزغادی.

موزه‌له‌ر کوپ ییللاردان بویان شهرده کوچوب یورمه‌کده. انقلاب موزه‌سی آبوخوف کوچه‌سیده‌گی سابق پادشاه قیشلاسیغا ، اوندان حاضر بوزولوب کیتکه‌ن بوتخانه بناسیغا ، اوندان کیین آرپا پایا محله‌سیگه کوچورولدی. حاضر ایسه بو موزه بورونغو فابریقا آشخانه بناسیغا اورناشتریلغان. لاکن موزه نه‌رسه‌له‌رینك یارمیدان آرتیغی اوزبیکستان سوسیال تأمینات خلق قومیسارلغینڭ آمباریدا یاتماقدا.

صنعت موزه‌سی هه‌م 1930نچی ییلدا سابق گوبه‌رناتور (والی) اوینڭ آمباریغا کوچورولگه‌ن ایدی. 1935نچی ییلنڭ باشلاریداغنا بوتون دنیاغا مشهور به‌للوری ، برولوف ، وان ده‌یك وه باشقالارنڭ هه‌ر بری بر نیچه یوز میڭ سوم توراتورغان رسمله‌ری آمباردان ، تاش کومور آرالاریدان چیقاریب آلندی.

طبیعت موزه‌سی هه‌م بر اوروندان ایکنچی اورونغا کوچوب یوردی. بو موزه‌نی کیینگی مرتبه چاپان بازارغا کوچوروشده اونڭ نه‌رسه‌له‌رینی حولی بیتیگه تاشلاب قویدیلار. آییق ، کییك ، یولبارس وه باشقالارنڭ قاتیرمالاری ، آرخه‌ئولوگیا حجتله‌ری وه باشقا شوکبی یوزله‌ب قیمتلی بویوملار آچیق هوادا یاریم ییلدان آرتیق ساچیلیب یاتدی. طبیعت موزه‌سی شو کونله‌رده هه‌م اوز ایشینی یولغا قویالمایدی.

باشقا موزه‌له‌ر مسئله‌سی هه‌م شوکبی یه‌ڭیلته‌کلیك ایله حل قیلندی.

پولیته‌خنیك موزه‌سی 1936نچی ییلدان بوتون شهرگه تارقاتیلیب یوباریلدی. اونڭ بویوملارینی لهله‌رنڭ عبادتخانه‌سیده‌ن ، چاپان بازار ، شیخاوند طهور ، حه‌دره وه شولکوویتسکایا کوچه‌له‌ریده‌ن تاپیش ممکن. شو کونله‌رده موزه‌نك ایلگه‌ریگی بناسینی فیلهارمونیا (موسیقی مؤسسه‌سی) ایگه‌لله‌گه‌ن.

اوزبیکستانك باشقا شهرله‌ریده‌گی موزه‌له‌رنك احوالی هه‌م یاخشی ایمه‌س. خوقنداغی موزه‌ده بر وقت تراقتورچیلار تاییارلاش قورسی

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

آچیلدی. بوخارا موزەسینی کوچەگە چیقاریب تاشلایمز دیب هەر کون دوق قیلادیلار. یەگلی یولداغی موزە ایسە سابق چایخانەنگ یایاقخانەسیگە جایلاشتریلغان. نظارتسزلك آرقاسیدا خیوە شهریدەکی تاریخ موزەسی هەم بوزولوب بارماقدا.

اوزبیکستاندا 17 موزە بار. بولار تار بنالارغا، سابق ساودا اورونلاریغا، ناآباد بورچەکلەرگە یاکە شهر اطرافلاریغا اورناشغان.

طبیعت موزەسینك حولیدان ییغیشتریب آلنغان نەرسەلەری یاقیندا قورولوب بیتگەن زخ آمبارغا قویولغان. موزەنگ بعضی بر نەرسەلەری گنە قدیمگی اصلیغا قایتاریلیب 500ـ600 مربع مەتردەن عبارت تار جایغا اورناشتریلغان. حالبوکە طبیعت موزەسی اوچون آزی 6 میگ مربع مەتر بنا کیرەك.

پولیتەخنیك موزەسینگ بر قسم نەرسەلەری شو کونلەردە هەم لهلەر عبادتخانەسی آلدیدا یاتماقدا.

موزەلەرنك حاضرغی خوجاینلەری هەم موزە خزینەلەرینگ تقدیریغا او قادار قیزیقیب قارامایدیلار.

اوزبیکستان معارف خلق قومیسارلغی وە اوزبیکستان صنعت ایشلەری باشقارماسی برگەلەشیب بولسا هەم سابق فابریقاـآشخانەنگ تامینی رەمونت (تعمیر) قیلیش اوچون کیرەك بولغان بر نیچە میگ سومنی تاپیب بیرە آلمادیلار. شونگ اوچون تامدان چەککە اوتوب موزەنگ تورلو آفتلەردەن بوتون قالغان نەرسەلەری قار وە یاگغیرلار آستیدا نابود بولماقدا...»

☆

«قیزیق بر یوبیلە»

«پراودا» غازیتاسینگ 37 .4 .20 تاریخلی سانندا باسیلمیش «باشقارماغا مکتوب»یندە سمرقند دولت دارالفنونی خادملەری یازادرلار، کە:

«اکمل اکرام نامیغا آتالغان سمرقند دولت دارالفنونی 1932نچی یلداغنا تأسیس ایتلگەن ایدی. شوندای بولسا هەم دارالفنون باشلوقلاریلە

اوزبیکستان حکومتی بو یاش علم اوجاغینك 10 ییللق یوبیلەسینی اوستورمزدەگی آپریل آیینگ 24ندە بایرام ایتیشکە قرار بیردیلەر. بعضی سبیلەردەن بو بایرام 25نچی مایغا قالدیریلدی. ساویتلەر اتفاقی هەمدە اجنبی مملکتلەردەن، دارالفنون مصارفینە 500 چاقلی قوناق چاقریلدی. یوبیلە بایرامی اوچون اوزبیکستان حکومتی 200 میگ، دارالفنون 500 میگ سوم تعیین ایتدی. یوبیلە خاطرەسیگە باستریلا یاتقان آلبوم 15 میگ سوم توراجاق. قوناقلار اوچون ایگ قیمت بهالی ایچکی وە یمەکلەر بویورولماقدادر. دارالفنون، حکومت وە فرقە باشلوقلاری شرفیگە سویلەنەجەك تاتلی نطقلار حاضرلانماقدادر.»

«باشقارماغا مکتوب» صاحبلاری بایراملانماقچی بولغان دارالفنون وضعیتی حقندا شو معلوماتنی بیرمەکدەلەر: «دارالفنوندا درسلەرنگ اکثریسی مدرسسز قالیب کیلمەکدە. کتبخانە اوچون جودە آز آقچا صرف ایتلمەکدە؛ علمی ادبیات وە حتی درسلکلەر اوچون پول یوق. طلبەلەر درسلەرینی شعم وە یر مایی لامپاسی ایشیغیلە حاضرلاماق مجبوریتندەدرلەر. چونکە شهر ئەلەکتریك استاسیونی تیزـتیز تعمیراتغا محتاج بولغانیدان دارالفنون ئەلەکتریکسز قالادی. اوزیگە مخصوص ئەلەکتریك استاسیونی سالدیریش اوچون آقچا یوق...»

مکتوبنك ایگ آخرندا یازوچیلار: «مکتوب باسیلدیغی تقدیردە اسملەریمز یازیلماسین ایدی، چونکە سمرقند دارالفنوندا «تنقید» دیگەن نەرسەگە او قادار «حرمت» ایتلمەیدر» دیدرلەر...

مەنە سزگە بولشەویکلەرنگ «معارف جبهەسندەگی» بویوك حرکتلەرندەن بر اورنەك. یاشی 5گە تولماغان، درسلەرینگ اکثریسی اوقولمایتورغان، کتبخانەسی یوقسول، طلبەلەری شعم ایشیغیندا اوقوب یورگەن «دارالفنون»غا بولشەویکلەر اون ییللق یوبیلە یاساب، دولت پولیغا چیتدەن مهمانلار چاقیرتیب، قیمت بهالی ایچکی وە یمەکلەر بویورتورماقلە مشغولدرلار. . .

عبد الحق حامد

1937 5. II. / 13. IV. 1852

بويوك تورك شاعرى عبدالحق حامد شو ييل آپريل آيينىڭ 13نده، استانبول-ماچقا پالاسده‌كى آپارتماندا وفات ايتمشدر. بويوك شاعرنىڭ جنازه‌سى بوتون رسمى وه خصوصى مؤسسه‌له‌رنىڭ وه اونيوه‌رسيته، يوكسه‌ك وه اورتا مكتب طلبه‌له‌رينىڭ، بويوك خلق كتله‌سينىڭ قاتناشيغى ايله ياسالغان بر مراسمله كومولمشدر.

بز ابراهيم نجمى‌نىڭ «تاريخ ادبيات درسله‌رى» ايكنچى جلدى (استانبول، مطبعهٔ عامره، 1338)، اسماعيل حبيب‌نىڭ «تورك تجدد ادبياتى تاريخى» (استانبول، مطبعهٔ عامره، 1340) نام اثرله‌رنده‌ن وه آنقارانىڭ «اولوس»، استانبولنىڭ «جمهوريت» ديگه‌ن كونده‌ليك غازيتالارينىڭ شو ييل آپريل اورتالارندا چيققان سانلارنداغى عبدالحق حامد حقندا باسيلغان يازولاردان فائده‌له‌نه‌ره‌ك، اوقوچيلاريمزغا مرحوم تورك شاعرينىڭ حياتى حقندا توبه‌نده‌گى معلوماتنى بيره‌ميز:

تورك تجدد ادبياتينىڭ اڭ يوكسه‌ك بر سيماسى بولغان عبدالحق حامد 24 كانون ثانى 1267 (5 فيورال 1852) تاريخنده استانبولدا به‌به‌كده باباسى عبدالحق ملانك ياليسندا دونياغا كيلمشدر. عبدالحق ملا زمانينىڭ بويوك حكيمله‌رنده‌ن برى بولوب، سلطان محمود ثانى‌نىڭ «حكيم‌باشيسى» ايدى. آتاسى خيرالله تاريخچيدر وه توركيه‌نىڭ طهران سفيرى ايكه‌ن اولمشدر. حامدنىڭ «والده‌م» ديگه‌ن منظومه‌سنده نامينى آتاديغى آناسى منتها خانم قافقاسيالى بر چه‌ركه‌س‌در.

حامد بيش ياشندا ايكه‌ن به‌به‌كده‌كى تورك مكتبينه دوام ايتمشدر. لكن اوغلينا عصرى بر تحصيل بيرمه‌ك ايسته‌گه‌ن آتاسى حامد اوچون خصوصى معلمله‌ر توتوب ايدى. حامد بو خصوصى معلمله‌رينده‌ن آنچا فائده‌له‌نيب يدى-سه‌كيز ياشندا ايكه‌ن «روبه‌رت قولله‌ژ»غا كوچدى. اون

ياشندا ايكه‌ن آغاسى عبدالحق نصوحى ايله پاريسكه باريب، بر قولله‌ژده بر ييلدان آرتيق اوقوب، تكرار «روبه‌رت قولله‌ژ»غا دوام ايتدى. بو صورتله كيچيك ايكه‌ن فرانسزچه وه اينگليزچه اورگه‌نگه‌ن حامد، عينى زماندا آتاسينىڭ اوينده فلسفه وه هيئت متخصصلارندان بهاءالدين افندى نامندا بر ذات ايله سوڭرادان معارف رئيسى بولغان وه توركيه‌ده ايلك مكتب كتابلارى مؤلفى سانالاتورغان سليم ثابت افنديده‌ن عربچا، فارسچا ايله علوم شرقيه اورگه‌نمشدر.

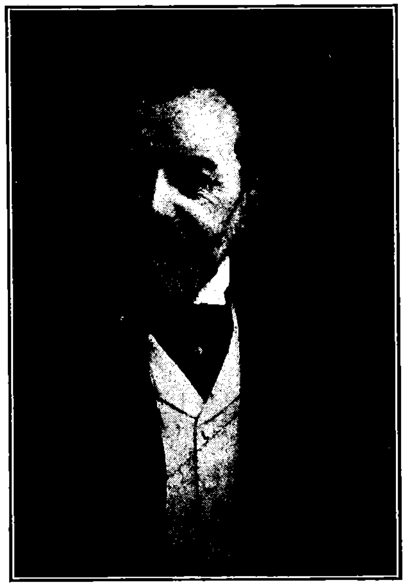

عبدالحق حامد (1852—1937)

اون اوچ ياشندا باب عالى ترجمه اوطه‌سينا مأمور ايتلدى. بر ييل سوڭرا آتاسى خيرالله افندى طهران ايلچيلگينه تعيين ايتلگه‌نيده‌ن خصوصى معلمى بهاء الدين افندى ايله طهرانغا كيتدى وه او ييرده سفارت سنيه منشيسى ميرزا حسن شوكت‌ده‌ن فارسى ادبياتينى اورگه‌ندى. اوچ ييلچا طهراندا قالدى.

1283ده، يعنى حامد 16 ياشندا ايكه‌ن، خيرالله افندى (49ياشندا) وفات ايتدى، حامدده طهراندان استانبولغا قايتب، ماليه قلمنده چاليشيب، سوڭرا شوراى دولت وه صدارت مكتوبى قلمله‌رينه كيچدى. مطالعه‌غا، شعرله‌ر اوقوغا وه يازوغا كوب قيزيقار ايدى. يكيرمه ياشينا كيرمه‌سده‌ن ايلك اثرى بولغان «ماجراى عشق»نى يازمشدر.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

1288ده ادرنه‌ده شیخ‌الاسلام پیری زاده وه مشهور سامی پاشا عائله-
له‌رینه منسوب أوکسوز فاطمه خانمله اویله‌ندی. 1292ده پاریس سفارتی
ایکنچی کاتبی اولاراق دیپلوماسی مسلکینه آیاق باسدی. رفیقه‌سینی
استانبولدا قویوب پاریسکه بارغان حامد یاشلق احتراصیله پاریسنگ ذوق
عالمینه آتیلدی. «دیوانه‌لکله‌رم — یاخود — بلده» اسمنده‌کی اثرنده
حامد بو حیاتینك تصویراتینی تویلامشدر.

ایکی یاریم ییل قادار پاریس سفارتنده ایکنچی کاتبلك قیلغان حامد
استانبولغا قایتیب، سوکرا پوتی شهبندرلگینه، داها سوکرا غولوس باش
شهبندرلگینه تعیین ایتلدی. شو اثناده «دختر هندو» نام تیاترو اثری یاز-
مشدر. 1299ده بومبای باش شهبندری بولوب هندستانغا باردی، اوچ ییل
او ییرده توروب، حیاتینگ أڭ بویوك قایغیسینی یاشادی: رفیقه‌سی ورم
(توبه‌رکولوز) گه اوچراب، آغیر صورتده حاستالانیب قالدی. اونگچون
بومبایدان آیریلیب استانبولغا کیله‌رله‌رکه‌ن فاطمه خانم بیروتده أولوب
قالدی. بو قایغیلی أولوم تورك ادبیاتیغا «مقبر»، «أولو»، «مجله»،
«بونلار اودر» کیبی اثرله‌رنی قازاندردی.

حامد لوندون سفارتی باش کاتبی، سوکرا مستشاری، اوندان‌دا
کیین سفیر معاونی بولوب، حیاتینگ 25 ییلینی لوندوندا کیچیرمشدر.
فاطمه خانمنك أولومدن بیش ییل سوکرا حامد لوندوندا نه‌للی قلووه‌ر
نام بر اینگلیز خانمیله اویله‌نیب، اونیکله 21 ییل قادار یاشامشدر. اونگ
أولومدن سوکرا حامد، بروکسه‌لده (به‌لجیقادا) سفیر ایکه‌ن، به‌لجیقانك
لییژ شهرندن بولغان مادام لوسیه‌ن بیله‌ن اویله‌ندی.

حامد مشروطیت انقلابندان سوڭ «اعیان» اعضاسی وه اعیان رئیسی
وکیلی بولغان. جمهوریت دورنده اوچنچی ملت مجلسیگه مبعوث اولاراق
کیرگه‌ن وه 1931ده بویوك ملت مجلسینگ ایلك آچیلیشنده أڭ یاشلی
اعضا صفتیله رئیسلك ایتکه‌ن‌در.

عبدالحق حامدنك نشر ایتلگه‌ن اثرله‌ری شونلاردر: «ماجرای عشق»،
«صبر وثبات»، «ایلچی قیز»، «دختر هندو»، «طارق»، «ابن موسی»،
«فینتن»، «نسترن»، «أشبر»، «تزر»، «زینب»، «ایلخان»، «طرخان»،
«نظیفه»، «عبدالله صغیر»، «لیبرته»، «ساردانا پال»، «صحرا»، «بلده»،
«غرام»، «بر سفیله‌نگ حسبحالی»، «مقبر»، «أولو»، «حجله»، «بونلر
اودر»، «طیفلر کچیدی»، «روحلر»، «والده‌م»، «الهام وطن»، «یاد
گار حرب»، «بالادن بر سس»، «یبانجی دوستلر».

*

تورکیه نه‌ره‌یه کیته یاتیر؟

(«ایزووه‌ستیا»دان)

«تورکیه‌نگ بزیمله دوست بر دولت ایکه‌نلیگی مملکتمزنگ کیگ
کتله‌سیگه معلومدر. ساویت-تورکیه دوستلغی تورك خلقی مملکتینگ
استقلالینی مدافعه ایتیش اوچون قولیغا قورال آلیب کوته‌ریلگه‌ن برچاغدا
(توغوب) محکم اساسغا قوییولغان ایدی. ساویتله‌ر اتفاقی خلقلاری یاش
تورکیه جمهوریتینك (بو) کوره‌شیگه بویوك علاقه کورسه‌تیب توردیلار.
استقلال یولنداغی کوره‌شده بز تورکیه‌گه کوب کنه یاردام یتکزیب‌ده
توردوق. ساویت-تورکیه دوستلغی بویه‌لیکله فائده‌لی بولوب محکمله‌نه
بیلگه‌ن ایدی.

ییللار کیچدیکچه ساویت-تورکیه دوستلغی اقتصادی میوه‌له‌ر هم
یتیشتره باشلادی. بزنگ مملکت تورکیه‌نگ صناعیلاشماغینا جدی صورتده
یاردام یتکیزدی.

فقط سوڭ وقتلار تورکیه‌نگ اوز خارجی سیاستی اوچون یه‌گی
یوللار تاپماق تجربه‌سی حرکتنده بولونا یاتقانلغی حقندا خبرله‌ر ایشیتیله
باشلادی. بو یه‌گی یوللار ایسه، بزدن باشقالارنگ‌دا آگلادیقلارینچا،
صلح سیاستیگه او قادار اویغون کیلمه‌یتورغان یوللاردر. فاشیست سیاست-

چیلهری، آلمان صنایع وه ایش آداملاری تورکیه ایله یاشیرین باردی-
کیلدی یاساب، بعضی نهرسهلهر اوستونده سوزلهشیب وه آگلاشیبدا یو-
روبدرلهر. بعضی تورك غازیتالارینگ فاشیست متجاوزلهرنگگه ایشیگه
یارایتورغان یازولارینی ساویتلهر اتفاقیغا دوشمان مطبوعات ممنونیتله آلیب
باسماقدادر. بعضی بر اوفاق نهرسهلهر تورکیهنگ فاشیست وه بالخاصه
آلمانیاغا قارشی علاقهسینی (سیمپاتیسینی) کوچهیتیش نیتنده بولغانلغی
تأثیرینی بیرمهکدهدر. مثلا بعضی تورك غازیتالارندا آلمان استیلاچی سیا-
ستینی قبول وه حمایه ایتهتورغان سوزلهر یازیلماقدادر.

بو کتیریلگهن مثاللار تورکیه خارجی سیاستی چزیغینگ یاقین کیچ-
میشدهکی آیدینلغینی یوقاتقانی شاهدی ایمهسمی؟ ههر حالده بو تشویشکه
توشورهجهك بر وضعیتدر. بونلارنگ تصادفی بر وقعهلاردان باشقا هیچ
نهرسه بولماغانلغی ایستهنیلیر ایدی. پروفهسور ستاروبینسکی».

*

«یاسه تورکستان» باشقارماسی: ساویت حکومتینك رسمی ناشر افکاری
«ایزوهستیا» غازیتاسی (37 .4 .12 تاریخلی سانی)دان ترجمه ایتیب
کتیردیگمز بو یازو موسقوا بولشهویکلهرینگ «ساویت روسیا-تورکیه دوست
لغی»نی قایسی معناده آگلادیقلارینی اولدوقچا آیدین بر صورتده کور-
سهتمهکدهدر. دیمهك بولشهویکلهرچه تورکیه خارجی سیاستی، تورکیه
حکومتینك تصور ایتدیگی وه سربستچه آگلادیغی تورك ملی دولت منفعتی
یولی بیلهن کیتمهسدهن، موسقوانگ ایستهدیگی وه کورسهتدیگی ساویت
روسیا منفعتیگه باغلانیب قالا بارسا ایدی.

بو یرده اونی ههم خاطرلانیب اوتوش کیرهك، که تورکیهنك ملتلهر
جمعیتیگه کیریشینی بولشهویکلهر «تورکیه قاپیتالیست دولتلهرگه سجده
ایتیش مجبوریتنده» دیب آگلاتقانلار ایدی.

ساویتلهر اتفاقی وه قاپیتالیست دولتلهر

ساویتلهر اتفاقینك ملتلهر جمعیتینه قبول ایتیلیشندهن بر مدت اول
بولشهویکلهر، بوتون دنیاچا معلوم وه ایشکه آشیریب کیلدیکلهری مسلك،
عقیدهلهرینه رغماً، ساویت وه قاپیتالیزم سیستهملهرینگ بربرلهریله صلحاً
یاشاب، دوستچا ایشلهشیب بارا بیلهجهکلهری ممکن ایکهنلیگی حقندا
یازا باشلاغانلار ایدی. ساویت غازیتالاری بیتنده قاپیتالیزم سیستهمیگه قار-
شی انقلاب پروپاغانداسی اوچراتیلمایتورغان بولدی. مستملکهلرده ایمپه-
ریالیزمگه قارشی «قومینتهرن»نگ قونغره وه باشقا تورلو حرکتلهریگه
عائد معلوماتلار کوندهلیك غازیتالاردان قومینتهرن شعبهلهری وه اوگا
یاقین زمرهلهرگه مخصوص مطبوعات بیتلهریگه کوچورولدی. بو کبی
«یوزلهریگه پرده توتوش» او درجهگه باردی، که، حتی بر آمریقالی
محرر بیلهن مصاحبهسنده ستالین ساویت حکومتینك ایلکدهده دنیا انقلابی
تشویقاتی یورگوزگهنلگینی رد ایتدی! وقتیله «فاحشه خانه»، «ایمپه-
ریالیست سرسریلهر توپلامی»، «قاپیتالیست شیطانلارینگ بوتون دنیانگ
یگانه سوسیالیزم اولکهسی-ساویت روسیاغا قارشی سوغوش حاضرلاش
اوچونگنه اویلاب چیقاردیقلاری حیله اوجاغی» وه تاغین باشقا صفتلهر
ایله قارالانیب کیلگهن ملتلهر جمعیتی بردهن بر «صلح اوچاغی»غا آینا-
لیب قالدی.

بو «اوزگهریشلهر»، «بولشهویکلهرنگ دنیا انقلابی» پلانیدان واز
کیچکهنلهریدهن یاخود اولارنگ قاپیتالیزم دنیاسیغا قارشی اوز نظریه-
سیدهن تایغانلاریدان ایمهس، فقط موسقوا حکومتینگ پرووقاسیون
سیاستندهن روسیا اوچون توغولغان سوغوش تهلکهسینگ انتاج ایتدیر-
دیگی مجبوریت وه «دنیا انقلابی» خط حرکتی ایکهنلیگی آیدین ایدی.
«دهموقراتیزم وه فاشیزم مجادلهسی» دیگهن، حقیقتدا ایسه اورتا وه جنوب-
شرقی آوروپادا نفوذ قازانماق اوچون آلیب بارا یاتیلغان ایکی دولت

غروبی دیپلوماسی کورەشینگ توغدورغان عموم آوروپا قارشیقلغی آرقاسندا بولشەویکلەرنگ یەگی «خط حرکتی» موسقوا طرفندان کوتولگەن محصولاتنی بیرە بیلدی: ساویت روسیا ملتلەر جمعیتینە قبول ایتلدی.

بولشەویکلەرنك ملتلەر جمعیتینە کیرگەندەن سوڭ تعقیب ایتەجەگی پلانیدا آلدان معلوم ایدی. بو پلان ایکی استقامتدە بارار ایدی. برنچیدەن: ملتلەر جمعیتی ایچندە «فاشیزم» (یعنی آلمانیا وە ایتالیا) دولتلەریگە قارشی دەموقرات دولتلەر جبهەسی قورو؛ ایکنچیسی: لیبەرال-دەموقراتیزم ترتیبی حاکم دولتلەر ایچندە قوممونیست، سوسیالیست وە سول دەموقرات فرقەلاردان مرکب «فاشیزمگە قارشی — خلق جبهەسی» توزوش ایدی.

فرانسا وە چەخوسلوواقیا بیلەن (آلمانیاغا قارشی) «قارشیلقلی یاردام» معاهدەلەرندەن تاشقاری ساویت حکومتینك قورماقچی بولغان «آنتی-فاشیست» دولتلەر جبهەسندەن هیچ نەرسە چیقمادی. فقط آچیقدان آچیق آلمانیاغا قارشی «حربی اتفاق» رنگینی آلغان وە آوروپادا صلحنی ساقلاب قالیش اوچون تهلکەلی کورونگەن بو ساویت-فرانسا وە ساویت-چەخوسلوواقیا معاهدەلەری شو نتیجەلەرنی توغدوردی: 1) آلمانیا «لوقارنو معاهدەسینی» لغو ایتدی؛ 2) بەلجیقا، اینگلتەرە وە فرانسا بیلەن حربی اتفاقیدان واز کیچدی؛ 3) یوغوسلاویادا فرانسادان اوزاقلای باشلادی. بو صورتلە فرانسانك متفقی وە یوغوسلاویانك منسوب بولوندینی «کیچیك آنتانتا» دولتلەری برلگی قوتسزلەندی؛ 4) ساویت روسیاغا قارشی لهستان، آووستریا، ماجارستان، یوغوسلاویا، رومانیا وە بولغارستاننی اوزیگە تارتا باشلاغان آلمانیا-ایتالیا دوستلغی باغلاندی.

مەنە بو صورتلە بولشەویکلەرنك «بین‌الملل آنتی-فاشیزم» جبهەسی اورنیغا اونگ عکسی میدانغا چیقماقدادر. یعنی بر طرفدان بوکونگی آوروپادا عسکری قوت جهتندەن برنچی اورون توتقان دەموقراتیك فرانسانك بین‌الملل نفوذیغا خلل کتیریلمەکدە، ایکنچی طرفدان ساویت روسیاغا قارشی اتفاق قورولماقدادر.

آیریم دولتلەر ایچندە حس ایتیلگەن «فاشیزمگە قارشی خلق جبهەسی»دە موسقوا حکومتینگ ایستەگەنیدەك ایمەس. بوتون آوروپادا ایکیگنە دولتدە «خلق جبهەسی» توزولە بیلدی: بریسی — اسپانیادا، ایکنچیسیدە فرانسادا. اسپانیادا توزولگەن «خلق جبهەسی»نگ مەنە ایندی اون آیچا دوام ایتیب کیلەیاتقان قانلی وطنداشلار سوغوشیغا یتکزگەنینی کوروب توروبمیز؛ فرانساداغی «خلق جبهەسی»گە منسوب قوممونیست وە سول سوسیالیست زمرەلەرنك انقلاب یولیغا قارای آتدیقلاری دەموغوژی طلبلەری، بو مملکتدە قوتلی دەموقراتیزم عنعنەسیلە اهالینگ کوپچیلیگینی تشکیل ایتکەن اورتا صنف (کیچیك بورژوآ)نگ توسقونلغینا اوچراماقدادر. اینگلتەرە، بەلجیقا، اسقاندیناویا دولتلەری ایلە باشقا مملکتلەردە «خلق جبهەسی» قورولا آلمادی. یالغز دەموقراتیك فرقەلار ایمەس، حتی سوسیالیستلەر هەم قوممونیستلەر بیلەن بر جبهەدە بولوشنی ایستەمەدیلەر. اسویچرەنك بعضی قانتونلاریدا قوممونیست فرقەسی قانون بویونچا تارقاتیلیب یوباریلدی. لهستان، یوغوسلاویا، رومانیا کبی مملکتلەردە ایسە «خلق جبهەسی» دیلگەن نەرسەنگ قورولوشینی توشونوبدە بولمایدی...

موسقوا حکومتی وە اوگا مطیع قوممونیستلەرنگ آگلادیقلارینچا «خلق جبهەسی»ندەن مقصد: پرولەتار دیکتاتوراسینگ ایگ باش دشمانی تانیلاتورغان دەموقراتیزمنی ساقلاب قالیش بولماسدان، «فاشیزم»گە قارشی کورەش پردەسی آستیدا قاپیتالیزم سیستەمینی بوزوشدر.

یوقاریدا کورسەتدیگیمز کبی قاپیتالیزم سیستەمینی اوز ایچندەن بوزوش پلانی اورونغا کیلمەدی. بونی کورگەن ستالین ایندی قاپیتالیزم وە قاپیتالیست دولتلەرگە قارشی ایسکی باریشماز دوشمان تیلی بیلەن سویلەی باشلادی. 3نچی مارتدا بولوب اوتکەن قوممونیست فرقەسینگ مرکز قومیتەسی پلەنومی «عموم تویلانیشی» یغیننداا ستالین ساویت روسیا بیلەن قاپیتالیست دولتلەر مناسباتی حقندا سویلەدیگی نطقندا دیدرکە:

«... بزنگ فرقە یولداشلار ساویتلەر اتفاقینگ قاپیتالیست دولتلەر آراسندا یاشاب تورغانینی اونوتقانلار... قاپیتالیست دولتلەر آراسندا بولماق

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

بوش سوز ایمەس، بو بر نا مقبول، یاقیمسز وضعیتدر... بربرلەریگە اوز آرا جاسوسلار یوباریب توراتورغان قاپیتالیست دولتلەر دنیا یوزندە یگانە سوسیالیست اوجاغی بولغان ساویتلەر اتفاقیغا داها کوبرەك جاسوس، بوزغونچیلارینی یوباریب تورماقدادرلار. قاپیتالیست دولتلەرنگ ساویتلەر اتفاقیغا قارشی بەسلەدیگی پلان — اونگ اوستیگە هجوم ایتیش، اونی قولاتیش وە ایگ بولماغاندا اونگ قوتینی توشوروش وە اوگا ضربە بیریشدەن عبارتدر...» سوزیگە دوام ایتەرەك ستالین «... اطرافیمزنی قاپیتالیست دولتلەر اوراب توردیقچا بزنگ ایچیمزدەدە بزگە قارشی جاسوسلار، تورلو بوزغونچی وە سوء قصدچیلار بولا بیریشی آیدین ایمەسمی؟» دیدر.

(«پراودا» وە «ایزوەستیا»نگ 29. 3. 37 تاریخلی سانی).

حقیقتاً ستالین‌نك وقتیلە «ساویت وە قاپیتالیست سیستەملەری بربریلە صلحاً یاشاب تورا بیلەدیلەر» دیمەکلە قاپیتالیست دنیاسینی آلداتماق اوچون‌گنە یالغان سویلەدیگی آیدین ایمەسمی؟

مچ.

*

ساویت روسیادا سیاسی وضعیت باردیقچا کیرکینلەشمەکدەدر. حکومت وە فرقە مؤسسەلەری صفلارینی «تازالاش» حرکتی شایان حیرت بر طرزدە دوام ایتە یاتیر. بویوك بولشەویك منصب وە رتبە صاحبلاری آراسندا «گە. پە. ئو.» (سابق «چەقا») باشلوغی یەغودانك‌دا حبس ایتلگەنینی اوتکەن ساندا یازغان ایدیك. بو یەغودا «گە. پە. ئو.» باشلوغی بولغانیدان غنا ایمەس، شخصاً ستالین‌گە ایگ یاقین وە اونگ «سرداشی» بولغانی اوچون ساویت ایچکی رەژیمینگ ایگ محکم ستونی، پرولەتار دیکتاتوراسینگ ایگ شانلی خادمی دیب تانیلیر وە آتالیر ایدی. ماقسیم غورکی‌نگ یازدیغینچا «یەغودا» ستالین دوری ساویت رەژیمینگ «غرورلانا بیلەجەك بر کشیسی» ایدی.

مەنە ایندی شو یەغودا — میلیونلارچا کشینگ قانیغا بویانغان جلاد

یەغودا — اوغرولق وە شوگا اوخشاغان تورلو جنایتلەر بیلەن عیبلەنیب، ساویت زندانیغا توشوب اوتوروبدر.

15 یلدانبەری اوزینی بر «اوغرو»غا حمایە ایتکزیب کیلگەن «پرولەتار انقلابی» حقندا نیمە دیب بولادی؟ 15 ییل اوغرو یەغودانگ باشلوغی آستیدا «گە. پە. ئو.»نگ ایشلەب کیلدیگی ایش «انقلاب منفعتی» دیب تانیلیرسا، او وقت «انقلاب منفعتی» دیگەن نەرسەنی بیلگیلەش وە آگلاشدا «داهی» ستالین بیلەن اوغرو یەغودا آراسندا نیمە فرق بار؟

اگردە یەغودانك ایشلەدیکلەری حقیقتاً جنایت ایکەن، او وقت، باشقالارنی «دقتسزلك»، «قراغیسزلق» بیلەن عیبلەب اورونلاریدان قووب، سورگونگە هایداب، أولدوروب یاتقان «داهی» ستالین‌نگ اوز «قراغیلغی» قایدا قالدی؟ چونکە «گە. پە. ئو.» وە اونگ باشلوغی یالغز ستالین‌نك اوزیگەگنە تابعدر.

بوتون اجنبی محررلەرینك هەمدە ساویت غازیتالارینگ بیلدیردیکلەرینچە یەغودانك حبس ایتلیشی بوتون ساویتلەر اتفاقندا ممنونیت وە شادلقلە قارشی آلنغان. بو ایسە عینی زماندا ستالین وە عمومیتلە روس بولشەویزمی رەژیمینك قولاشینی ساویتلەر اتفاقنداغی خلقلارنگ قالایچا قارشی آلا تورغانینی آپ-آچیق بر صورتدە کورسەتیب توروبدر.

یەغودادان سوك 250 قادار «گە. پە. ئو.» مأموری حبس ایتلگەنمیش. «گە. پە. ئو.» صفلارینی تازالاش» ساویت رەژیمینگ کیچیرمەکدە بولغان آغر بحرانینگ ایگ بویوك شاهدی‌در. فقط بو بحراندان «تازالاش» بیلەن‌گنە چیقیب بولمایدر، چونکە بحرانینگ باش سببی آیریم کشیلەر، یەغوداغا اوخشاغان جنایتچیلەردە بولماسدان، روس بولشەویزمی وە اونگ یاراتدیغی «روس پرولەتار دیکتاتوراسی»ندادر...

لەنین قورودی، اورنیغا ستالین توردی. یەغودا یوقالدی، اورنیغا یەژوف دیگەن جلاد کیلدی. بونیگلە روس پرولەتار دیکتاتوراسی قانلی یولندا دوام ایتمەکدەدر. بز اوچون یەغودا، حتی ستالین‌نگ قوروب

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، ھېكايە، ئەسەر ۋە تولپازمىلار ئامبىرى

كيتيشيله گنه مسئله بيتمه‌يدر. برچه اولاً پروله‌تار ديكتاتوراسى ييقيليب، سوڭ روس ايمپه‌رياليزمى قاناتى قيريلغاندان كيين گنه ياريق كون توغاجاق.

ساويت ره‌ژيمى بحرانى وه بونى كورسه‌توچى حكومت وه فرقه صفلارينى «تازا لاش»غا ايسته‌نيلگه‌ن برنچى مرحله گه يول آچيش علامتله‌رينده‌ن ديب گنه قاراشيمز لازم.

*   *   *

*

ساويت روسيادا آچاق خوفى

ساويت غازيتالارى كوكله‌م ايكين ايشله‌رينك كيتيب باريشينى پلاندا كورسه‌تيلگه‌ن مقداردان كوب آرتدا قالا بارا ياتقانينى يازماقدادرلار. «ايزوه‌ستيا» غازيتاسينڭ 37 .4 .26 تاريخلى سانندا كتيريلگه‌ن استاتيستيك معلوماتلاردان بوتون ساويتله‌ر اتفاقندا 37 .4 .20 گه قادار 27 ميليون 237 ميڭ هه‌كتار ايكين ايكيليب، بونڭ پلان مقدارينڭ يوزده 29 (29%)ينى گنه تشكيل ايته‌تورغانى آڭلاشيلماقدادر.

«پراودا» غازيتاسى (37 .4 .25 تاريخلى سان) ياروسلاو، ايوانوف وه غوركى (بورونغو نيژنى نووغورود) كبى عادتده ايكين كوب ايكيله تورغان ولايتله‌رنك بوتونله‌ى آرتدا قالغانلقلارينى؛ چه‌رنيگوف، موسقوا وه له‌نينغراد ولايتله‌رينڭ اميد ايتلگه‌نده‌ن آنچا آز بولوب چيققانلارينى؛ ساراتوف وه قويبيشه‌ف (بورونغو سامارا) ولايتله‌رينڭده عادتده گيده‌ن آرقادا قالا ياتقانينى كورسه‌تمه كده‌در.

ساويتله‌ر اتفاقى زراعت قوميسارياتينك اعلان ايتكه‌ن استاتيستيك معلوماتلارندان كوكلم ايكين پلانينى به‌جه‌ريشده ايڭ آلدا برنڭ توركمه‌نستانك تورغانلغى (79%)؛ ايكنچى اورونده اوقراينا (61%)؛ اوندان سوڭ اوزبيكستان (56%)؛ تاجيكستان (55%) قيرغزستان (48%) نڭ كيله‌تورغانى آڭلاشيلادر. قازاغستان پلاننڭ يالغز 19%ينى گه به‌جه‌ره بيلگه‌ن.

«ستاخانوفچيلق»، «ستالين قانون اساسيسى» وه تاغين قانداى «سو-

سياليزم يوتوغيغا تولغان» بوتون ساويتله‌ر اتفاقينڭ «قولخوز»، «ساو- خوز»لار ميدانيغا آيناليب، «تورلو جنسده‌ن زراعت ماكينه‌له‌ريگه آمريقادان‌دا باييب كيتكه‌ن بر دورنده» كوكلم ايكين پلانينڭ به‌جه‌ريلمه‌سده‌ن قالغانينڭ سببى نه‌در؟ سوڭ چاغلار بوتون ساويت (يعنى حكومت) وه فرقه مؤسسه‌له‌رينى آستينى اوستيگه چيقاريب «تازالاشلار» حركتى، ستالين‌نك اوز آيتيشينچا، بولشه‌ويكله‌رنڭ نوقول سياسى وه ايده‌ئولوژى مسئله‌له‌رده‌ن آرتيغراق خوجالق ايشله‌ريگه بيريليب كيتيشله‌رى نتيجه‌سى ايدى.

ايندى كوروب توروبمز، كه تازالاش دوام ايتديكچه خوجالق ميدانينى «بحران» قاپلاب آلغان. «ايلگه‌رى تارتساڭ هوكوز أوله‌دى، كيين تارتساڭ آرابا سينادى» ديگه‌ن مه‌نه شودر: خوجالق ايشله‌ريگه كوبره‌ك بيريليب كيتب ايده‌ئولوژى بحرانيغا كيرسه، ايده‌ئولوژى جبهه‌نى توزه‌ته‌مز ديب خوجالق بحرانيغا باتيب اوتوروبدرلار.

ساويت سيسته‌مى (ترتيبى)ده‌گى اساس كه‌مچيلك مه‌نه شو سياسى ايده‌ئولوژى (مفكوره) بيله‌ن ساغلام اقتصادى اصول آراسنداغى آچيقلقدر. اونگچون يا بولشه‌ويزم ايده‌ئولوژيسى، ساويت سيسته‌مى ساغلام اقتصادى تورموشنى، ياده ساغلام اقتصادى تورموش ساويت سيسته‌مينى أولدوروجه كدر...

اوز اوزينده‌ن آپ-آيدين بو مسئله گه ستالين ايله اونڭ «نوكه‌ر»- له‌رينك قاراشلارى بوتونله‌ى باشقاچادر. ستالينچه ساويتله‌ر اتفاقى باشيغا توشمه كده بولغان بوتون فلاكتله‌ر مسئوليتى آيريم شخصلار بويونلاريغا توشه‌در. اونگچوندر، كه كوكلم ايكين ايكيش نتيجه‌سى بيلينه‌ر-بيلينمه‌س ستالين درحال زراعت قوميسارياتينى «تازالاشغا» كيريشه باشلادى. ساويت غازيتالارينك بزگه ييتكزديگى معلوماتدان اتفاق زراعت قوميسارينڭ تورت اورونباسارينك ايشده‌ن چيقاريلغانلغينى اورگه‌نديك. اولار گويا «سابوتاژ»، يعنى قصداً ايكين ايشله‌ريگه زيان كتيرگه‌نله‌ر ايمش.

بوتون بو مسئله‌ده بزنى آيريچا قيزيقتراتورغان برگنه نقطه — بو

ییلغی کوکلەم ایکین ایکیش ایشلەری باریشینگ بوتون ساویتلەر اتفاقندا توغدورغان آچلق خوفی‌در. عموماً آوروپا مطبوعاتینگ یازدیغینا کوره، ساویت حکومتی بالتیق مملکتلەرندەن وه باشقا دولتلەردەن قیمت بهاغا غەللە ساتیب آلا باشلاغان.

مەنه سزگه موسقوا بولشەویکلەرینك سوسیالیست زراعتی «قولخوز» وه «ساوخوز» خوجالقلارینگ ییتکزدیگی نتیجه.

* * *

1918 — مای — 1937

اوستومزده‌گی مای آیی قارداش وه جبهەداش دوست قافقاسیا خلقلارینك ملی استقلال بایرامی آیی‌در. 1918نچی ییلنك 11نچی مایندا شمالی قافقاسیا، 26نچی‌دا گورجوستان، 28نچی‌ده آذربایجان وه ئەرمەنستان روسیادان آیریلیب مستقل ملی دولت یولیغا توشکەنلەر ایدی. بزنگ آذری توغانلاریمز، شمالی قافقاسیالی، قسماً گورجولەر اوچون‌ده روسیاغا آرقا چەویریب اوز باشلاریغا آیری مستقل ملی دولت یولیغا توشوش فکراً نه قادار یەگیل بولسا، ئەرمەنیلەر اوچون بو مسئله بوتونلەی باشقاچا ایدی.

یالغز قافقاسیانگ ایمەس، عموم روسیاده، حتی بوتون دنیا تاریخنده مهم اورون توتقان قافقاسیا خلقلارینك استقلال دوری کوب وقت اوزامادی. قارا روسیا وارثلاری قیزیل روسلار قافقاسیانی قایتادان استیلا ایتدیلەر. «بوغونلاری قاتماغان»، «قانات یاییب، قوتلەنیب ایرکەلەنه آلماغان» قافقاسیا دولتلەری بری آرقاسیدان بری قانلی روسیا ایمپەریالیزمی تیرناغینا توشوب قالدیلار...

بز تورکستانلیلار قافقاسیالی دوستلاریمزنك بو ملی فاجعەسینی اوز ملی فاجعەمز دیب حس ایتمەلیمز، چونکه قافقاسیا وه تورکستان ملی فاجعەسینگ «منبعی» بر بولغانی کبی، او فاجعەدان قورتولونك یولی وه چارەلەری‌ده بردر.

قافقاسیالی دوستلاریمزنك تیزرەك اوز آزاد وطنلاریغا ییتیشیب ملی

استقلال بایراملاریغا ایرکین تورکستاننك‌دا اشتراك ایتیشینی تیلەیمز.

اویگ کویسون قیزیل روسیا ایمپەریالیزمی!

یاشاسین قافقاسیا استقلالی! «یاش تورکستان»

*

ملتلەر جمعیتی وه ایزیلگەن خلقلار

«تورکستان، قافقاسیا وه اوقراینا خلقلاری دوستلق قومیتەسی»نگ تکلیفی اوزەرینه، اسویچرەنگ «ژورنال دو ژەنەف» غازیتاسی خارجی سیاست محرری موسیو پیەر بریکه (M. Pierre Briquet) آپریلنگ 16ندا، پاریسدا، خارجیه نظارتی حمایەسنده‌گی «فرانسا-شرق»(„France-Orient“) قومیتەسی سالونلاریندان برنده «ملتلەر جمعیتی وه ایزیلگەن خلقلار» موضوعندا معروضه اوقودی. معروضەچی موسیو پیەر بریکەنگ آلغا سوردیگی نقطه اودر، که ملتلەر جمعیتی آیریم دولتلەر ایچنده‌گی اقلیت (آزچیلقدا قالغان خلقلار) تقدیریگه علاقه کورسەتدیگی حالدا، هەر جهتدەن دولت حالندا بولغان، حقیقتاًده دولت اولاراق یاشاب، سوگراق ساویت روسیا ایمپەریالیزمی تضییقینا توشوب قالغان تورکستان، قافقاسیا وه اوقراینا کبی بویوك أولکه خلقلاری وضعیتیگه آرقا اوگورمەکدەدر.

بو غیر طبیعیلك وه حقسزلق دوام ایتدیکچه اولاً آوروپا وه آسیانك بویوك بر قسمینی توتقان روسیا ایمپەریومندا، سوڭ بوتون آوروپادا صلح وه تینچلق بولادی دیب اویلاش یاگیلیشدر.

موسیو پیەر بریکه تورکستان، قافقاسیا وه اوقراینا خلقلارینگ ساویت حکومتیگه قارشی باشلاب دوام ایتدیره یاتقان ملی استقلال کورەشندەن شایان دقت معلوماتلار کتیرەرکەن، ملتلەر جمعیتی وه عموماً آوروپا افکار عامەسینگ نظر دقتینی بو بویوك اوچ أولکه ایله، اولار بیلەن بر جبهەده ملی استقلال میداننده چالیشماقدا بولغان باشقا غیر روس خلقلارنك ملی طلبلەریگه جلب ایتیب، معروضەسینی یوزلەرچه تینگلاوچیلارنگ آلقیشلاریله بتیردی.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قولىيازمىلار ئامبىرى

تورکستاند خبرلری :

تورکستاننك طبیعی بایلیقلاری

1 — «پراودا» غازیتاسی (18. 4. 37) شرقی قازاغستان ولایتنده (مرکزی سەمەی شهریدر) قالای معدنی تاپیلغانینی بیلدیرمه کدەدر. اوقوچیلاریمزغا شونی هەم ایسلەتیب اوتەیلیك، که آلتین، کوموش وه باشقا رنگلی معدنلار ایله بایلغی مشهور بولغان «ریددەر» کانیده قازاغستاننك شو ولایتندەدر.

2 — «قیزیل اوزبیکستان» غازیتاسی (4. 3. 37) آلای وادیسیداغی قزیل سو دریاسی باشیدا، دڭز یوزیدەن 2800 مەتر یوکسه کللکده بولغان تاغلقدا آلتین کانی تاپیلغانینی بیلدیرمه کدەدر. بو کان 10-11نچی عصردا ختایلار تامانیدان ایشلەتیلگەن بولسا هەم، سوڭرا تاشلانیب قویولغان ایکەن. کاندان 40-50 غرام آغیرلقدا آلتین بولەکلەری تاپیلماقدا ایمش. بوندان تاشقاری سوخ دریاسی یاقاسیدا (اوزبیکستان ایله قیرغیزستان چیگەرەسیده) آلتین کانی بارلغی آنیقلانمشدر. بو ییردەن 100-200 غرام آغیرلقدا آلتین بولەکلەری تاپیلمشدر.

3 — تورکستاندا چای آغاچی. «پراودا» غازیتاسی (7. 4. 37) جنوبی قازاغستاندا (مرکزی چیمکینت شهریدر) 1936نچی یل آپریل آیندا تجربه اولاراق ایکیلگەن چای آغاچینڭ اونوم بیره باشلاغانینی خبر بیرەدر.

«دوشمان زیانچیلیغیدان تیگیشلی سبق آلینمادی»

باشلیغی آستندا، «قیزیل اوزبیکستان» غازیتاسی، 14. 3. 1937 تاریخلی ساننداچیققان بر یازیسندا، سمرقند قیشلاق اینستیتوتی دائرەسندەکی وضعیتنی آڭلاتادر. ساویت قومیسارلاری «یاراتیلغان برادرلك وه بین‌الملل دوستلقدان» دەم اورسالار، بو مقاله تیریسنچه ییرلی وه روس طلبه آراسنداغی دوشمانلق احوال روحیەسینك اوسوب بارا یاتقانینی کورسەتەدر.

روس طلبەلەری «اوزبیکلەر علمی ایشکه اقتدارلی ایمەس» دیگەن کبی سوزلەر بیلەن ییرلیلەرنی حقارت ایتدیکلەری کبی، ییرلی طلبەده شدتلی روس وه یهودی دوشمانلیغی کوروامەکده ایمش. محمد اوغلی اسملی بر طلبه بوکونگی رەژیمنك دوشمانلارینی ماقتاب یورەر ایکەن، عبدالرشید اوغلی اسملی ایکنچی بر طلبه «اوزبیکستاندا یهودیلەرگه اورون بولماسلیغی کیرەك» دیگەن فکرنی تارقاتیب یورەر ایکەن.

اهالی ساناغی چاغی قیشلاقلارغا چاقیریلغان طلبەلەر قولخوزچیلارنی ماللارینی سویوب یوباریشغا تشویق ایتیب یورگەنلەر ایمش.

مەنه شو جنسدەن مثاللار نقل ایتوچی غازیتا بوندای «سره چیدەب بولمایتورغان فاکتلار» کوب ایکەنینی فرقه وه قومسومول تشکیلاتینك بوڭا قارشی جدی تدبیر آلمادیقلارینی یازادر.

سواد جبههسنده

— 1) «کاگان اودارنیگی» نام غازیتانك 37 .2 .28 تاریخلی ساننندا، «سوادسز باشلوقلار» باشلوقلی بر یازیسندا بیلدیردیگینه کوره، «کاگان اودارنیگی» آتلی قولخوزدا 59 سوادسز هەم چەله سوادلی کشی رویخطکه آلنغان بولسادا، حقیقتده 8-9 کشیدەن باشقاسی سواد درسینه دوام ایتمەگەن. درسگه یورومەوچیلەرنك باشندا قولخوز أدارەسی باشلوقلاری تورارمش.

2) آتبازار قیشلاق شوراسی دائرەسندەگی «کریموف» آتلی قولخوزدا سواد مکتبینه یازیلغان 45 کشینك 9-10گنەسی درسگه دوام ایتەدر. اوقوتوچی بر کون درس بیرسه، اوچ کون دەم آلیب یورەدر. («بوخارا پرولەتاری» 37 .3. 11).

عینی غازیتانك 37 .3 .12 تاریخلی نسخەسندا آتبازار قیشلاغینك «عابدووا» آتلی مکتبنده اوقو-اوقوتو ایشلەرینك جوده یامان حالدا ایکەنی، ایکی صنفلی مکتبنك هەر صنفندا 20-25 بالا اوقوماغی لازم ایکەن 10-12دەن آرتیق اوقوچی کیلمەگەنی، بعضی قیزلارنك مکتبگه هەلی هەم پەرەنجی بیلەن کیلمەکده بولغانلاری خبر بیریلەدر.

مکتب قطعی ساغلاملاشترو تدبیری طلب ایتەدر

روسچا «تاجیکستان قومونیستی» غازیتاسی (37 .3 .8) یوقاریداغی باشلیق آستندا چیققان بر یازیسندا بیلدیردیگینه کوره، باومان آباداغی 7 ییللق مکتبده تاجیك وه اوزبیکلەر اوچون آیریچا بر صنف یوق ایمش.

مکتب مدیری تسیکلەویچ بو وضعیتنی «مکتبمز روس بالالاری اوچوندر» دیب ایضاح ایتەر ایمش. بو خبرنی بیروچی مخبر مکتبده اوقو وه أداره ایشلەرینكده بوتونلەی بوزوق بولغانینی یازادر.

ایشچیلەر تورموشندان: ایش حقی تولەمەیدیلەر — شهر اعمارات تروستی ایشچیلەرینه 3 آیدانبەری

ایش حقی تولەمەیدیلەر. معلوم بولماغان بر سببدەن ایش حقی تولەو اورنندا آوانس بیرو اصولی چیقاردیلار. 1937نچی ییل غینوارندان بیری ایشچیلەرگه 10-15 سومدان بونەك گنه بیرەدرلەر. ایشچیلەرنك تورموش شرائطی نفرت ایتەرلك بر حالدادر.

(«تاجیکستان قومونیستی» غازیتاسینك 37 .3 .10 تاریخلی ساننندا 17 امضا ایله باسیلغان ایشچیلەر مکتوبندەن آلندی).

عینی غازیتانك 12نچی مارت تاریخلی نسخەسندا باسیلغان ایشچیلەر مکتوبنده کولابداکی 13 نومرولو مای زاوودندا بیش کونلك ایش هافتاسی اورنندا هافتادا 1-2 کون گنه ایشلەندیگی، زاوود تەخنیکی باشلوغی پاشەنکونك ایشچیلەرنی خصوصی معاهده ایله 500 سومغا آلدیغی شهر حمامینی تعمیر ایشنده اوز فائدەسی اوچون ایشلەتدیکی بیلدیریلەدر.

عینی زاوود باشچیلیغی پاختاچی دهقانلارغا تخصیص ایتیلگەن تازه ییمەك ماینی ماکینه مایی اورنندا قوللانیب قویوب ایشچی وه پاختاچیلارنی مایسز قالدیرمشدر.

باشقارمادان: اورون آزلغندان «بین‌الملل تورموشدان» باشلیقلی مقالەنی باسالمادیق وه «ابن سینانك أولومینك 900نچی ییل دونومینی ایسلەو مناسبتیله» دیگەن مقالەنی ایسه کیلەجەك سانغا قالدیردیق.

Verantwortlich für Verlag und Redaktion: Dr. Tahir Schakir, Berlin-Wilmersdorf
Druck: Sonnendruckerei G. m. b. H., Berlin-Charlottenburg 4
مسئول مدیری: دوقتور طاهرشاکر.

Yach Turkestan

Mai 1937 (Le Jeune Turkestan) No. 90

Revue mensuelle

Organe de défense nationale du Turkestan

Rédacteur en Chef: **Mustafa Tchokaï - Oghly**

یولیمزغا توغرو کیلگەن بوتون یازولار اوچون مجموعەمزنگ بیتلەری آچیقدر. باسیلماغان یازولار قایتاریلماس.

آبونە شرطلەری:

ییللغی 100 فرانسز فرانقی، آلتی آیلغی 60 فرانق، اوچ آیلغی 30 فرانق.

شاعر محمد شمس الدین عبدالله کتابی‌نك شعرلەری توپلامی

«قیزیل اوزبیکستان»نگ 5. 3. 37 تاریخلی سانندا خبر بیریلدیگینه کورە، یاقیندا دوشنبە شهرندەکی خلق کتبخانەسی خادملەری تامانیدان **شاعر محمد شمس الدین عبدالله کتابی** طرفندان یازیلغان شعرلەرنگ قولیازماسی تاپیلمشدر. بو شعرلەر توپلامی شاهی کاغدغا گوزەل یازیلغان ایکەن. تاریخچیلەر بو شعرلەر توپلامینگ شاعر کتابی‌نگ أولومیدەن 14 ییل اوتکەندەن سوڭ، یعنی 1435دە، یازیلغانینی آنیقلامشلاردر. شو وقتغاچا شاعر تامانیدان یازیلغان کتابلارنگ 1457نچی ییلدا یازیلغان قوپیاسی تاپیلغان ایکەن.

خبرنگ سوڭیدا «کتابی تامانیدان یازیلغان شعرلەر توپلامی 1934نچی ییلدا بوخارادان تاپیلغان بولسا هەم باش قسمی یوق ایدی» دییلەدر.

مجموعەمزغا تیشلی هەر تورلو یوللانمالار اوچون آدرەس:

Mustafa Tchokai-Oghly
7, Square de la Fontaine
Nogent s. Marne (Seine)
France